

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Alevi Studies

HAKEMLİ DERGİ

Kış/Winter 2013, Sayı/Volume 6

Uluslararası Süreli Yayın - 6 ayda bir yayımlanır - Ücretsizdir.

ISSN 2146-4421

Ankara, Aralık - 2013

GAZİLER OVACIĞI'NDAN BİR EREN; KUL HÜSEYİN'İN HAYATI VE DEYİŞLERİ

A MYSTIC FROM THE REGION OF GAZİLER OVACIĞI: KUL HÜSEYİN'S LIFE AND POETRIES

Caner IŞIK¹

ÖZET

On dokuzuncu yüzyılda, Gaziler Ovacı-
ğı diye bilinen yörede yetişmiş ve yaşamış
olan Kul Hüseyin, Alevi erenleri arasında sa-
yılıp, kendine has bir üslubu olan “gerçek”²
bir şahsiyettir. Kendisi ile ilgili kesin bilgi-
ler olmamakla birlikte, hayatı efsaneleşmiş,
halk belleğinde mistik bir karaktere dönüş-
müştür. Kul Hüseyin, Gaziler Ovacığ'ında
yaygın olarak yaşanmış olan erenlik (der-
vişlik) geleneğinin güçlü temsilcilerinden
biridir. Kendisini yetiştiren mürşit kesin
olarak belli olmamasına karşın, yetiştirdi-
ği Kul Fakır Ali Derviş ve oğlu Halil Ağa
güçlü eren ve şairlerdendir. Bunun yanında
Kul Hüseyin'in yaşadığı dönemde musahi-
bi olan Kumbabalı İbrahim Derviş (Büyük
İbrahim Ağa) de yörede tanınmış erenler-
dendir. Günümüze kadar Kul Hüseyin üze-
rine derli toplu bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmamız vasıtasıyla köklü bir geleneğin
önemli bir kolu olan Kul Hüseyin'in hem de-
yişleri yazılı hale getirilmiş ve 73 adet deyiş
düzenlenip, değerlendirilip, aktarılmış hem
de menkıbevi özellik taşıyan hayat hikâyesi
üzerinden eren hakkında bilgi verilmiştir.
Kul Hüseyin, Alevi erenleri arasında sözlü
geleneği yaratan ve yaşatan inancın yaşamış
kaynaklarından biridir. Çalışmamız onun
eserlerini kayıt altına alarak, sözlü kültürü
yazılı ortama aktarma görevini yerine getir-
meyi ve Kul Hüseyin'i bilim dünyasına ta-
nıtmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kavramlar: Kul Hüseyin, Ale-
vi Geleneği, Deyiş, Gaziler Ovacığı, Sözlü
Kültür.

ABSTRACT

Kul Hüseyin, a dervish, who was living
in the region known as 'Gaziler Ovacığı', is a
'mystical real' person among the Alevi-Bak-
tashi tradition in the 19th Century. Although
there has been ambiguous information about
him, his life has been characterized through
stories of quasimystic features in the memo-
ry of people. Kul Hüseyin is both a repre-

1 Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

2 Gerçek ifadesi yörede eren, evliya anlamında kulla-
nılmaktadır. “Gerçeğin demine Hü” duasında geçen
gerçek ifadesi, ermiş ve evliyaya işaret eder.

sent of the dervish tradition experienced in Amasya, Gümüşhacıköy (Bu bilgi türkçe özetinde yok). Although the identity of his protégé/master is not exactly known, Kul Fakır Ali dervish, and his son Halil disciplemen-tored by himself are among the well-known dervishes and poets. In addition, Kumbaba Ibrahim Dervish (The Great Ibrahim Aga), the “mystical brother” with Kul Hüseyin, is also among the well-known dervishes in the region. There has not been a thorough study on Kul Hüseyin in the literature. In this article, the stories and texts of Kul Hüseyin has been compiled and documented; around seventy poetry have been documented; his life story, which has mythic features, has been revealed. Kul Hüseyin as a member of the creators and sustainers of the folk culture tradition is a source of the belief system in the Alevi Bektashi dervishes. This article aims to document the work of Kul Hüseyin by documenting and transferring them to the written world by attempting to introduce his poetry to the scientific community.

Keywords: Kul Hüseyin, Alevi-Bektashi Tradition, Poetry, Gaziler Ovası, Folk Culture.

GİRİŞ

Gaziler Ovası (Ovacığı)³ adıyla bilinen Amasya ve Çorum arasındaki geniş ova Alevi ve Bektaşî erenler geleneğinde çok önemli bir yere sahiptir. Yöre, Yeniçeri Ocağı’nın kapatılması (1826) ve Hacı Bektaş Veli Dergâhı postnişini Hamdullah Çelebi’nin Amasya’ya sürgün edilmesi⁴ ile önemli değişimlere sahne olmuş ve burada Osmanlı’daki son dönem Alevi mistiklerinin yaşaması için uygun bir ortam oluşmuştur. Yöre, Alevi-Bektaşî dervişlik geleneğinin günümüze yakın en sıcak unsurlarını taşıması ile özel bir öneme sahiptir.⁵ Çünkü Yeniçeri Ocağı kapatıldıktan sonra birçok derviş yö-

3 Gaziler Ovacığı ifadesine üç kaynak verebiliriz:

1) Yörede aktarılan bir menkıbeye göre: Hızır bu ovaya torbasını (dağarcığını) boşaltmıştır. Torbadan dö-külen her bir buğday bir “gerçeğe”-ermişe karşılık ge-lir. Kul Fakır Derviş: “Bu ovada ‘gerçek’ eksik olmaz, arayın bulun hizmet edin himmet alın” demiştir. Bu sebeple bu ovaya “Gaziler Ovası” denmiştir.

2) “Gaziler Ovacığı; batıda İnegöl Dağı, kuzeyde Tav-şan Dağı, doğuda Akdağ etekleri, güneyde Hamamö-zü Eğerli Dağı ile çevrili ovadır. Bkz. Ali Cem Akbu-lut, Gaziler Ovacığı Âşıkları, 2010, İstanbul, sayfa: 9.

3) “Amasya ile Gümüşhacıköy’ün arasına Gaziler Ovacığı derler. Ereni evliyası hiç tükenmez. Bu mem-lekete Hızır, dağarcığının ekmek ufağını dökmüştür. Bu memlekette gerçek eksik olmaz. Arayın, bulun, hizmet edin, himmet alın, buraları boş bilen kördür, gerçeğe rastlamamıştır, rastlasa da anlamamıştır.” Kaynak Kişi Hüseyin Zeytinli (Âşık Kara Hüseyin) KK10.

4 Cemal Şener, İdamla Yargılanan Bir Alevi Dedesinin Savunması, Etik Yayınları, İstanbul, 2010.

5 Caner Işık, Derviş Ruhan Örneğinde Alevi Bektaşî Dervişlik Geleneği, 2004-2008, Yayınlanmamış Dok-tora Tezi, Türk Halk Edebiyatı Ana bilim Dalı, Sos-yal Bilimler Enstitüsü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye.

reye gelmiş ve yörede Alevilerle kurdukları ilişkiler sonucu birçok âşık, derviş ve eren yetişmesi mümkün olmuştur.⁶ Bu anlamıyla yöre deyişler söyleyen ve muhabbet eden “gerçek”lerle doludur. İşte bu dönemlerin bir meyvesi olarak halk arasında bir eren-gerçek olarak kabul edilen Kul Hüseyin bu makalemizin esas konusunu teşkil etmektedir.

Kul Hüseyin, Gaziler Ovacığında yetişmiş ve halkın gönlünde özel bir yer etmiş erenlerdendir. Halk kendi arasında “gerçek”⁷ olarak kabul ettiği bu şahsiyetlerin deyişlerini (şiiirlerini), Hâk kalamı diye adlandırarak, ruhsal yolda rehberlik edecek bilgiler olarak kabul etmiştir. Kul Hüseyin hakkında elimizde resmi belge niteliğinde bir kayıt yoktur. Onun hakkında toplanmış bilgilerin tamamı; sözlü gelenek içinden, ona inanan onun muhibi-seveni olarak kabul edebileceğimiz kişilerin ifadelerinden derlenmiştir.

Sözlü gelenek bilgileri içeriği itibariyle yoğun duygusallık taşıdığı için söz konusu erenlerin gerçek hayatları hakkında tarihsel bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır. Bu erenlerin hakkında anlatılanlar ise olağanüstülüklerle birlikte menkıbeler şeklinde elimize geçmiş olup, onların değerlendirilmesi ile bir yaşam öyküsü oluşturmak mümkün

gözükmemektedir. Rivayet ve menkıbelere dayalı anlatılar içinde yol alırken asıl önemli olan kültür hazinesinin, halkın belleğinde kalmış ve kutsal kelimeler olarak adlandırılmış deyişler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu anlamıyla çalışmamız; söz konusu deyişlerin düzenlenmesi, kayıt altına alınması ve yayınlanması amacıyla oluşturulmuştur. Bu anlamda 73 adet Kul Hüseyin-Hüseyin mahlasıyla yazılmış deyiş, yöredeki kaynak kişilerin aktarımıyla kaleme alınmış ve yazıya aktarılmıştır. Makalenin oluşumunda kolektif bir emek söz konusudur. Bu emeği bir araya getiren ve Kul Hüseyin’in torunu olan Erdoğan Koç; Kul Hüseyin’in hayatı hakkında bizlere önemli bilgiler vermiştir. Kul Hüseyin’e layık bir hayat yaşayıp şu an aramızda olmayan Keçiköy’den Ali Yüksel (Manicinin Ali-Derviş Ali); deyişleri sözlü kültür kaynağı olarak taşıyan ve bu taşıdıkları deyişleri bizlerle paylaşan Gümüşhacıköy Ağpınar köyünden Âşık Cafer Aydoğdu, Dolucalı (Halazlı) Âşık Hasan Özabdal, Kırçalı Âşık Hüseyin Zeytünlü ve Korkutlu Celal Bat çalışmaya ciddi katkıda bulunmuştur. Kul Hüseyin’in deyişleri halk tarafından nasıl Hakk’a mal edilip, kolektif olarak sahiplenildi ise söz konusu makalemizde bu kolektif ürünün yazılı hale getirilmesi görevini yapmakta ve bu ürünü kayıt altına alma işlevini amaçlamaktadır.

Günümüze kadar Kul Hüseyin adına yazılmış eser yoktur, Kul Hüseyin hakkında yazılmış eserler ise çok sınırlıdır. Bunda yörenin daha yeni yeni tanınıyor olması ve Anadolu’da Kul Hüseyin adıyla başka

6 Caner Işık “Alevi Bektaşî Geleneğinde Derviş”, II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Sempozyum Bildirileri, Ankara, 2007.

7 Gerçek kavramı yörede ermiş, manevi yetki ve sorumluluğu olan kişi demektir. Erenlerin gerçek olması gerçek dünya ile temas halinde olmaları ile ilgilidir.

şairlerin olması da etkilidir. Bu anlamıyla bizim anlattığımız Kul Hüseyin, Gaziler Ovacığında yaşamış ve deyişleri bu yörede söylenmiş Kul Hüseyin'dir. Kul Hüseyin hakkında pek az bilğimiz vardır. Onun dört nefesini Sadettin Nüzhet "Bektaşî Şairleri" eserinde yayımlanmıştır.⁸ Nüzhet, Kul Hüseyin için: "Kul taifesinden olduğu anlaşılan bu şairin..." diyerek kendisinin Yeniçeri Ocağı'na bağlı bir şair olduğu çıkarımını yapmıştır. Bu değerlendirme başka Kul Hüseyin'ler için geçerli olabileceken bizim araştırdığımız Kul Hüseyin'in herhangi bir askerlik geçmişi hatta Bektaşilik bağlantısı yoktur. Bu tespitemizi destekler nitelikte Nüzhet, ilk yazdığı eserdeki bilgiyi 14 sene sonra yazdığı diğer bir eserinde düzeltmiştir. Eserinde "Kul" ifadesinin askerlikle ilgisi olmadan da Alevi şairler tarafından kullanılabileceğini ifade etmiştir.⁹ Nüzhet kitabında Kul Hüseyin'in Kul Himmet'le ilişki içinde olduğunu zikretmiştir.¹⁰ Bu bilgi de bizim araştırdığımız 19. yüzyılda yaşadığı tespit edilen Kul Hüseyin'le örtüşmemektedir. Kul Himmet'le olan ilişkiyi İbrahim Aslanoğlu da dile getirmiş ve olayı mürtlik-müritlek ilişkisi olmama yönünden yorumlamıştır.¹¹ Kanaatimiz odur ki: ilişki böyle bir düzeyde olmadığı gibi, tarihsel olarak da büyük bir uzaklık söz konu-

sudur. Sadece Kul Hüseyin, Kul Himmet'in yazdığı bir deyişe nazire olarak: "Neden hasıl oldu güruhu naci"¹² adlı deyişini söylemiştir. Bu tarz deyişe karşılık bir deyişin söylenmesi, geçen süre içinde yaşanan değişimlerin deyişler vasıtasıyla güncellenmesi anlamına gelmektedir. Alevi geleneğinde kutsal kelimeler olarak kabul edilen bu deyişler, süreç içinde yetkin kelimeler söyleyenler (ermişler-gerçekler) aracılığı ile nazireler yapılarak güncellenebilmektedir. Buradan hareketle şu söylenebilir ki: Kul Hüseyin üzerine yapılmış çalışmaların çoğunluğu hep başka Kul Hüseyin'lerle ilgilidir ve bir Kul Hüseyin geleneği bağlamında değerlendirme yapılamayacaksa, Gaziler Ovacığının "gerçek" Kul Hüseyin'i sözlü gelenekten alınan bilgiler ve deyişlerinin yardımıyla şöyle aktarılabilir:

Kul Hüseyin'in yaşadığı yıllar hakkında kesin bilgi yoktur. 1795 ile 1800 arasında doğmuş olduğu, 1875 ile 1885 arasında Hakk'a yürümüş olduğu iddia edilmektedir.¹³ Kesin olan şudur ki: Kul Hüseyin 19. yüzyılda Gaziler Ovacığında yaşamış, Alevi geleneğinden gelen "gerçek" bir halk şairidir. Eldeki sözlü gelenekten derlenen metinlere göre Kul Hüseyin, Amasya ilinin Gümüşhacıköy İlçesi'nin Keçiköy'ünde yaşamış ve burada Hakk'a yürümüştür. Bazı çalışmalarda, Suluova'nın Kazanlı köyünde doğduğu¹⁴ ve

8 Sadettin Nüzhet, Bektaşî Şairleri, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.

9 Sadettin Nüzhet, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, II. Cilt, İstanbul Maarif Kitap. Kenan Mat. İstanbul, 1944, 90.

10 Sadettin Nüzhet, a.g.e. 241.

11 İbrahim Aslanoğlu, Kul Himmet, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997, 18-19.

12 Kul Hüseyin deyişleri arasında 53 nolu deyiş.

13 Ali Cem Akbulut a.g.e. 188.

14 A.g.e.188. Ahmet Ankaralı, Sedat Cin, Galip Tuncay, Düden Bugüne Gümüşhacıköy, Gümüşhacıköy Matbaası, 1997, 204.

öksüz/yetim kalıp Keçiköy’de çoban durduğu rivayet edilmektedir.

Kul Hüseyin’in dervişliği ve “gerçeğe” ermesi sırlı olaylarla anlatılır. Doğrudan bir mürşit tarafından yetiştirilme yerine Hızır tarafından çobanlık ederken irşat edildiği söylencelerde belirtilir. Hızır Sersem Baba¹⁵ adı ile aktarılacak bir kişiliğe dönüştürülen bu mürşidin izine, sözlü gelenekte Kul Hüseyin’le münasebetinden başka bir yerde rastlanmaz. Bu sebeple söz konusu kişinin aslında Hızır olduğu da sözlü gelenek içinde aktarılır. Fakat Kul Hüseyin’in yoğun bir Bektaşî derviş göçünün olduğu Gaziler Ovacığı yöresinde gezgin “mezcupbudala” dediğimiz derviş tiplerinden biriyle karşılaşmış ve onun tarafından irşat edilmiş olması da muhtemeldir. Yörede Kul Hüseyin’in Hızır’ı gördüğü ve görmesinden dolayı kısa süreli olarak aklını kaybettiği, “gördüm emme demem” diyerek uzun süre gezdiği, daha sonra durulup bir Hak dostuna dönüştüğü anlatılır (KK9).¹⁶

Kul Hüseyin yaşarken yörenin en saygın “gerçek”leri arasında anılmıştır. Çelebi-ler koluna bağlı olan kaynak kişilerin aktarmasına göre: Kul Hüseyin, Hacı Bektaş Veli Dergâhı’ndan Feyzullah Çelebi (1811-1878) ve Cemalettin Çelebi’ye hizmetlerde bulun-

muştur (KK2, KK8, KK9)¹⁷. Aynı zamanda Kul Hüseyin, zamanının birçok dervişinin yetişmesinde katkıda bulunmuştur. Bunlardan en bilineni Kul Fakır Ali Derviş (1873-1938) ve kendi oğlu Halil Ağa (1876-1952) olup birçok “gerçeğin” yetişmesini sağlamış ve onlara rehberlik etmiştir. Yaşadığı dönemde musahibi olan Kumbabalı İbrahim Ağa (1840-1910) ile de gönülden gönüle muhabbet etmiştir. (KK1, KK2, KK7) Söz konusu muhabbet yörede, uzaktan söyleneni duymaya örnek verilir gönülden gönüle muhabbet olarak anlatılmaktadır. Bu muhabbeti derlediklerimiz yardımıyla şöyle aktarmak mümkündür:¹⁸

Bir cem ibadetinden sonra dede ve taleplerin olduğu muhabbet esnasında Kul Hüseyin kardeşliği-musahibi İbrahim’i çok özlediğini fark eder ve onu candan dileyerek şu deyişi okur:

İbrahim’im gelmez oldu selamın
Gel bizim ellere geze gel geze
Kesreti kem derler kaldır aradan
Devir gam yüzünü çöze gel çöze

Gece gündüz aşk verip de çağırtan
Gafil olup çıkmayasın çığırdan
Çiğnenen kul oldu yükü ağudan
Özün türap edip toza gel toza

15 Ankaralı-Cin-Tuncay a.g.e. 204; Merzifon Karatepe köyünde türbesi olan Sersem Hızır Baba’dan söz eder.

16 KK9: Dokuzuncu Kaynak Kişi anlamında kullanılmıştır. Bundan sonra kaynak kişi göstermede aynı yöntem kullanılacaktır.

17 Yöredeki saygınlığından dolayı Bektaşiler tarafından, Bektaşî olarak aktarılmaya çalışılmış olabilir. Kul Hüseyin’in Hacı Bektaş Veli Dergâhı’yla doğrudan veya dolaylı bir ilişkisi tespit edilememiştir.

18 Ali İhsan Aktaş-Sabri Yücel, Anadolu’da Bir Duru Kaynak Aşık Kul Fakır, Dizgi Baskı, İstanbul, 1991. 46-49.

Neye benzettiler bedende canı

Eğer arif isen fark eyle anı

Gelin oyunbazdır aldatır seni

Muhabbet ararsan kıza gel kıza

Âşıklığın cümle alem duyuldu

Âşıklar içinde ismin sayıldı

Çiğnenen kul oldu mertlik alındı

Özüm türap edip toza gelmişim

Didar aşığının sevgisi canda

Maşukun hayali canda cananda

Şeriat, tarikat, marifet sende

Hakikat ilminden yaza gel yaza

Didar aşığıyız ta elestü'den

Maşukun hayali lam ile be'den

Şeriat, tarikat, marifet Hü'den

Hakikat ilminde yaza gelmişim

Kul Hüseyin'im der duyamadın mı?

Küfrümüz imana sayamadın mı?

Bu kadar cevrimde doymadın mı?

Dediler üstat Hak, seze gel seze

İbrahim'im kahrın küfrün imanım

Beli dedim inkâr eylemem canım

Bu kadar noksana kalma sultanım

Mürşit hak dediler söze gelmişim

Bu deyiş üzerine bütün muhabbet ortamını bir duygusallık kaplar. Bu duruma şahit olanlar arasında Kul Hüseyin'in müridi Kul Fakır da vardır. Aradan biraz zaman geçer. 40 km ötede Çorum-Osmancık'ta oturan İbrahim Derviş hanımı ile birlikte kapıyı yoklar, musahibi Kul Hüseyin'in evine: "Hü erenler "deyip girer. Ortamda bulunan herkes çok şaşırır. Kul Hüseyin: "Evine hoş geldin İbrahim" diyerek kendisine bir doludem verir. Biraz soluklandıktan sonra İbrahim Derviş sazı eline alır, kendisine yapılan çağrıya yanıt olarak şu deyişi söyler:

Üstadım Haydar'dır evvel ahiri

Çiğneniriz daim etmeyiz arı

Hocam üstadımsın serimin varı

Gerçekler yolunda ize gelmişim

Üstatlarının karşılıklı deyişlerini gönülden gönüle muhabbetlerinin bir kanıtı olarak gören ve birbirinden fiziksel olarak uzak olsalar da birbirlerinden haberdar olduklarına şahit olan Derviş Kul Fakır, bu olaydan çok etkilenir ve bunun üzerine doğaçlama olarak o da aşağıdaki deyişi söyler:

Yüz yirmi dört bin nebinin sözü

Sesini duyanlar çekerler yası

İsmi Azam ol Ali'nin duası

Okuyanlar mahrum kalmaz inşallah

Nice nebi veli göçtü bu handan

Sevenleri biz de severiz candan

Alışveriş etmeyiz her dükkândan

Erenler verdiği almaz inşallah

Erenlerin kavli birdir iki olmaz
İkilikle kalan menzile ermez
Nara atsalar da şu canım yanmaz
Ali'yi sevenler ölmez inşallah

Yukarıda üç gerçeğin tecellisi ile vücuda gelen deyişlerle aktarılan muhabbet ortamı, söz konusu paylaşımın derinliğini ve marifet üretimindeki sadeliği göstermesi açısından çok önemlidir. Zamanla iyice menkıbeleşen bu anlatı, bir anlamda da sözlü geleneğin inanç temelinde yaşamasına destek vermiştir.

Kul Hüseyin hakkında anlatılanlar; inanç temelli, menkıbeleştirilmiş anlatılardır. Kurban olarak kesilecek bir boğanın Kul Hüseyin'le konuşması, Hak lokması olması koşuluyla kesilmek istediğini söylemesi ve Kul Hüseyin'in rızalığı ile kurban olmayı kabul etmesi (KK6, KK8, KK7, KK9); Kul Fakır'ın bütün yaralarını Kul Hüseyin'in yıkarak iyileştirmesi (KK3, KK5) gibi birçok menkıbevi kerametler anlatılır. Söz konusu kerametler arif meclislerinde mana yönünden analiz edilir ve keramet olayının gerçek manaları ortaya konulmaya çalışılır. Bu anlamıyla Kul Hüseyin'in yaşadıkları da muhabbetlerde "gerçeğe" dair işaretler bulunmasına aracılık eder. Örneğin Kul Fakır'ın yaralarının Kul Hüseyin'in yıkaması ile iyileşmesi hem keramet olarak kabul edilir hem de gerçeklik noktasında Kul Fakır'ın Kul Hüseyin tarafından sözle, marifetle terbiye edilmesi olarak yorumlanır (KK5).

Kul Hüseyin, asıl gücünü deyişlerinden; yöredeki kullanımı ile "delil"lerinden almaktadır. Kul Hüseyin güçlü bir "gerçek" tir. Sözü'nün kudretini ve etkisini bilerek:

Kul Hüseyin'imın duası
Boyladı umman ovası
Bin katarda bir devesi
İleriye çekip gider

şeklinde seslenir ve yaptığı görevi hakikat denizinde öncülük eden dalgalara benzetir. Nitekim Kul Hüseyin'in yarattığı dalga yöre dervişleri tarafından tamamlanmaya çalışılmıştır. Kul Hüseyin, Hak-Muhammed-Ali düsturundan gücünü alır.

Bende şu dünyada üç güzel gördüm
Birisi kalbimde durana benzer
Birisi Ali'dir birisi Muhammed
Dört kitap içinde Kur'an'a benzer

diyerek varlığa anlam veren ve görünüm katan üç güzele, Hak-Muhammed-Ali'ye işaret eder. Bu durumun delilinin ise dört kitap içinden Kur'an da olduğunu açıkça belirtir. Muhabbetlerde Kur'an, hem mushaf olan Kur'an olarak hem de bir şeyi kuran-oluşturan-yapan anlamında kullanılır. Bu anlamıyla Kul Hüseyin:

Senin âşıkların kaynadı coştı
Cananın uğruna serinden geçti
Sefil Kul Hüseyin'im bir dolu içti
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

diyerek âşıkların birbirinden içerek kandığına, birbirinden içerek doyduğuna işaret

eder. Cananın uğruna varlıktan geçilen bu hal Hak âşıklarının halidir, bu halden oluşan yara da Hüseyin'in yarasıdır. Yine Kul Hüseyin, İmam Hüseyin'i andığı deyişlerinde çok duygusal ifadeler yer verir.

Kul Hüseyin'in yaşadığı dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemidir. Bektaşilerin ciddi kovuşturmalara uğradığı dönemde, Yeniçeri Ocağı ve Hacı Bektaş Dergâhı kapatılmıştır.¹⁹ Birçok Bektaşî derviş, Hamdullah Çelebi'den dolayı Amasya ve çevresine yerleşmiştir (KK1). Söz konusu dönemde Kul Hüseyin'in de bu dervişlerle muhabbeti olması ihtimali yüksektir. Yine bu dönemde merkezi yönetimin ulemaları ile de tartışmalar olmaktadır. Bu durumu örnekleyen deyişleri olan Kul Hüseyin;

Gel hey hace bize ilmini satma

Hak mihman olduğu yeri bildin mi?

El ayıbını görüp günaha batma

Felek dolabında zarı bildin mi?

diyerek zahidin, Hakk'ın kamil insanın gönlünde mihman olduğu gerçeğini bilmediğini anlatmaktadır. Kendisinin uğraştığı meselelerin karşısındakine bir beden büyük geleceğini işaret ederek, yargılamadan önce anlamaya çalışması gerektiğini öğütlemektedir. Yine muhabbetle "gerçeğe" ulaşan Kul Hüseyin; muhabbeti, dostluğun güzelliğini kör sofuluğa karşı hep yüceltmıştır:

Karşımızdan güle güle gelince

İki canda birbirini bulunca

Muhabbette iki baştan olunca

Sarılıp yatmaya kol incinir mi?

Su balığa candır susuz dirilmez

Kör sofunun kalp aynası silinmez

Ah neyleyim deli gönül durulmaz

Dosta gitmeyinen yol incinir mi?

Gerçeği muhabbet, kaynaşma, dostluk olarak anlayan Kul Hüseyin; insanları yargılama, insanları sınıflandırma ve softalığın yaygınlaşmasını ise gerçekten uzaklaşma olarak kabul etmiştir. Kul Hüseyin; insanları sevgi, birlik ve kaynaşmaya davet etmiş ve bunun asıl Hak dava olduğunu söylemiştir. Kul Hüseyin insana ve güzele öyle bir değer vermektedir ki, ilahi ayetleri, güzelde görmeyi ve o güzelliği güzelce zikretmeyi salık verir. Yâr sevmeyi Hakk'ı sevmenin bir kısmı diye düşünür (KK2, KK3). "İlahi olan, aşığın sevdasında tecelli eder" der.

İnsan kısım kısım yer damar damar

Kaşların lam elif yüzlerin kamer

İnce bel üstüne olaydım kemer

Yakışır bedene sar beni beni

Gerçeği dünya ve dünyada görülenin derinlemesine algılanmasından anlayan Kul Hüseyin, insana kendini anlamaya yönelik çok önemli nasihatlerde bulunur:

¹⁹ Cemal Şener, a.g.e.

Sana derim sana divane âşık

Sen kible ararsın kible sendedir.

Mevla cemalini yaratmış nurdan

Din iman arar isen sendedir

diyerek günümüz gerçekliğinin çok önemli noktalarını belirtir.

Kul Hüseyin; bir “gerçek” olarak “gerçeği” kendi varlığında bulan, bulduğunu temizleyip Hakk’ın misafir olması için hazır hale getiren, hazır hale gelen gönüle Hakk’ın yerleşmesi ile kendini kendinde seyreden bir varlık olma anlayışını benimser.

Kul Hüseyin tasavvufçuların çok karmaşık bir biçimde anlatmaya çalıştığı vahdet halini somut gerçeklikten hareket ederek bünyesinde mecz eder (KK1). Kul Hüseyin gibi “gerçekler” Anadolu’nun saklı kalmış incileri, Anadolu’nun gerçek kültür hazineleridir. Bu gerçeklerin bahsettiği hakikatler günümüz insanı için bile gizemlerle dolu olup anlaşılması için çaba gerekmektedir.

Kul Hüseyin, kulluk makamının en zirve makam olduğunu idrak eden ve Hüseyin kıyamını bedeninde gerçekleştiren bir “gerçektir”. Aslında ismi bile Alevi geleneğindeki anlayış ve duruşun işaretlerini vermektedir. Kendi zamanının keramet sahibi bir ereni olarak kabul edilmesine rağmen kendisini “Kul” adıyla şerefleştirmiş ve kulluğu ilk ad olarak almıştır.

Kul Hüseyin, inancı ve geleneği ile Osmanlı’nın son dönemlerinde yeni oluşacak olan yapının, yeni yakılacak ocağın

ilk kurucularından ve közleyenlerinden olmuştur. Onun yaktığı ateş, Hak ve gerçek sevgisi, müridi Kul Fakır Ali Derviş’te yangına dönüşmüştür. Çünkü Hak ve gerçek sevgisini Mustafa Kemal’de (Atatürk) gören Kul Fakır yeni kurulan cumhuriyeti Allah’ın millete nasip ettiği bir kutsal imkân olarak yorumlamış, cumhuriyetin kimsesizlerin kimsesi olmasını Hakk’ın tecelli etmesi olarak değerlendirmiştir. Bu sebeple başta Kul Hüseyin’in öğrencisi Kul Fakır olmak üzere yöre erenleri Mustafa Kemal’i destekleyen milis kuvvetlerine hem maddi destek hem de manevi ilham olmuştur. Anadolu erenlerinin bu desteği ile Mustafa Kemal’in önderliğinde Anadolu insanının “gerçeği” anlamasını kolaylaştıran cumhuriyet kurulmuştur.

Yörede cumhuriyet fikrinin oluşması ve halk nazarında yaygınlaşması, söz konusu derviş ve “gerçeklerin” çabası ile gerçekleşmiştir. Her ne kadar “kimsesizlerin kimsesi” olmak hedefiyle kurulan cumhuriyet kendisini var eden bu “gerçekleri” günümüze kadar yazılı hale getirmemekle bir kusur işlemiş ise de günümüzde bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır. “Gerçekliğin” işaretlerine sahip olan Kul Hüseyin gibi şahsiyetler üzerine yapılan çalışmalarla ve Anadolu’nun bu gizli kültür ve inanç ustalarının açığa çıkarılmasına yönelik araştırmaların artmasıyla asıl kültür hazinelerimiz gözler önüne serilmektedir.

KUL HÜSEYİN'İN DEYİŞLERİ (ŞİİRLERİ)²⁰

1. Ahrette haliniz bilmem nicolur²¹

Var git Yezit var git bulaşma bize

Ahrette haliniz bilmem nicolur²²

Bizden her gün teberrua oluyor size

O zaman haliniz bilmem nicolur

Hak Muhammed Ali gelip durunca

Hasan Hüseyin'den sual sorunca

İmam Zeynel urbarı bulunca

O zaman haliniz bilmem nicolur

20 Kul Hüseyin'in deyişleri genel olarak koşma tarzında yazılmış olup, nefes kategorisinde değerlendirileceğimiz deyişlerdir. Deyişler nefes tarzının yanında güzelleme, duvaz-ı imam, mersiye, nasihatname, batname, semah ve münacat tarzında da yazılmıştır. Çalışmamızda deyişlerin bu tarz teknik bilgileri her deyişin dipnotunda belirtilmiştir. Kul Hüseyin'in deyişlerinin sıralanması yapılırken ikinci satır temel olarak alınmış, başlık ikinci satırın tekrarıyla oluşturulmuş ve ikinci satıra göre alfabetik sıralama yapılmıştır.

21 Deyişlerin üç bilgisi dipnotunda verilecektir. İlk bilgi deyişin ne tür bir deyiş olduğunu belirten sınıflandırma bilgisi, ikincisi hece ölçüsü değeri, üçüncüsü ise deyişin kimlerden derlendiği veya nereden alındığının belirtildiği kaynak kişi bilgisidir. Kaynak kişi bilgisinde KK ile belirtilen ifade kaynak kişi anlamında olup daha sonra belirtilen numara kaynak kişiler sırasındaki numaraya karşılık gelir. Örneğin KK4 dediğimizde KK4: Cafer Aydoğdu manasındadır. Bu belirlemeden sonra bu deyiş için şöyle bilgi vermek yerinde olur: Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK7.

22 "Ahrette haliniz bilmem nicolur" mısrası, "O zaman haliniz bilmem nicolur" olarak da ifade edilmektedir. Her iki mısra da yaygın olarak kullanılmaktadır. Buradaki "nicolur" ifadesi "nice olur" anlamında olup 11'lik hece ölçüsüne uymak için "e" sesi düşmüştür.

İmam Muhammed Bakır ermeyince

İmam Cafere talip olmayınca

Ol Rıza'dan Kazım'a varmayınca

O zaman haliniz bilmem nicolur

Muhammed Taki'yle Şah Ali Naki

Firdevs bahçesidir göğsünün bağı

Yakındır zamanı Askerin çağı

O zaman haliniz bilmem nicolur

Hak emir eyleyip türap bitince

Olanca varını yere atınca

Mehdi gelip yakanızdan tutunca

O zaman haliniz bilmem nicolur

Kul Hüseyin'im bu iş böyle olunca

On İki İmamlar sual sorunca

İyisini ulu Mevlam bilince

O zaman haliniz bilmem nicolur

2. Al elim ya Muhammed divanda ağlatma bizi²³

Sabahın seherinde yârimin yolun gözlerim

Al elim ya Muhammed divanda ağlatma bizi

Hem kalbimde şahadetsin hem dilimde ezberim

Al elim ya Muhammed divanda ağlatma bizi

23 Nefes-Münacaat, 15 hecelik, KK7.

Seni nurundan yaratmıştır cihanın serveri
Din İslam'ın direği müminler kible gâhî
Bir cevabın iki olmaz hak yanında vallahi
Al elim ya Muhammed divanda ağlatma
bizi

Korkarım günahım çoktur başım gider ara-
ya
Mübarek ellerin ile melhem eyle yaraya
Ümmetliğe kabul eyle bizi de kat sıraya
Al elim ya Muhammed divanda ağlatma
bizi

Yârın kabire varınca cevap vermek güç olur
Elim ermez eşe dosta andan halim nicolur
Sen kerem kani sultansın şefaât senden olur
Al elim ya Muhammed divanda ağlatma
bizi

Kul Hüseyin Hak bakarım doğru giden yo-
luma

Senden gayrı kimsem yoktur nazar eyle ha-
lime

Mümin kulların suçun bağışla ben
günahkâra

Al elim ya Muhammed divanda ağlatma
bizi

3. Allah bir Muhammed Ali aşkına²⁴

Günah ettim şahım darına durdum
Allah bir Muhammed Ali aşkına
Kırklar eşiğine yüzümü sürdüm
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Hamza Rıza'ya, ben ricaya vardım
İmam Hüseyin'i de şefim buldum
Şahım Zeynel aba eyledi yardım
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Muhammed Bakır'ın yüzü nuruna
İmamı Cafer'in vardım darına
Kalmış günahımın külli varına
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Musa'yı Kazım'dan görünen nurlar
Aliyül Rıza'ya nakş olan nurlar
Kalma günahıma erenler pirler
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Muhammed Takı'nın yolu aşkına
Aliyül Naki'nin hali aşkına
Bağışla cürmümü Veli aşkına
Allah bir Muhammed Ali aşkına

24 Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK4, KK6, KK7, KK11.

Hasan ül Askeri nuru hak için
Erenler semahı devri hak için
Muhammed Mehdi'nin sırrı hak için
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Mürşidi bilelim yâre varalım
Kul Hüseyin ile dara varalım
Şerleri defeden hayra varalım
Allah bir Muhammed Ali aşkına

4. Aman mürvet dergâhına²⁵

Gönül verdim seni sevdim
Aman mürvet dergâhına
Bugün Hakk'ı sende buldum
Aman mürvet dergâhına

Dergâhına giden yollar
Seni tespih eden diller
Hak sevdiği gonca güller
Aman mürvet dergâhına

Dergâhından kesmem elim
Kiblemden çevirmem yönüm
Çağırır Muhammed Ali'm
Aman mürvet dergâhına

Kul Hüseyin'im zatım ile
Buldum muhabbetim ile
Geldim günah yüküm ile
Aman mürvet dergâhına

5. Anda hasıl oldu güruhu naci²⁶

Hakk'ın cevherinden arşın yüzünden
Anda hasıl oldu güruhu Naci
Hak sana bir evlat dünya yemişi
Verince tatlıdır alınca acı

Değme arif bu sözümü bilemez
Yoğurmazdan evvel Cibril Ademi
Münkirler ne bilir ilmi Ademi
Ruhlardı Hak ile buluşan hacı

Arif arif ile gönül katmadan
Kırklar ayan olup sema tutmadan
Selman dahi ol Kırklar'a yetmeden
Ali idi Kırklar'daki duacı

Çekilip giderken Miraç yolunda
Rast gelip de sekiz uçmak elinde
Cennet evlerinde elma dalında
Fatma Ana idi dar çeken bacı

Ben günahkâr kulum söylerim Allah
Nur örtüsü kara donlu Beytullah
Körüğü gülbanktır çeken eyvallah
Andan hâsıl oldu Ali kılıcı

26 Nefes, 11 hecelik, KK2, KK6, KK11. Kul Himmet'in Kul Hüseyin'e verdiği cevap deyişi olarak bilinir. Çalışmamızda Kul Hüseyin'in sorusunun olduğu deyiş: "Neden hâsıl oldu güruhu naci" başlıklı deyiş olarak aktarılmıştır.

25 Nefes, 8 hecelik, KK2, KK7.

Gerçek erenlerin incedir yolu
Sen seni sanma ki divane deli
Yüz yirmi dört bin nebiden evveli
Fahri alem giydi ol nurdan tacı

Kul Himmet'im eder yeter bu sözün
Söyletme **Hüseyin**'im açıktır sözüm
Bir sağıma baktım bir sol omuzum
Kamile yakındır dünyanın ucu²⁷

6. Ara yerde hayli elma göndermiş²⁸

Molla Hasan bize selam eyledi
Ara yerde hayli elma göndermiş
Gönül bahçesine gurup kondurmuş
Ara yerde hayli elma göndermiş

Zahit suyla yıkar dışı pak olur
İçi mundar her yanı da çöp olur
Mümini erkân yıkarsa pak olur
Müminleri pak eyleyen ab odur

28 Nefes-Nasihatname, 11 hecelik, KK1, KK7. Bu deyiş Molla Hasan'ın Kul Hüseyin'e sorular içeren bir deyiş göndermesine mütakip dile getirilmiştir. Soruların sorulduğu deyiş aşağıdadır:

Bizden selam olsun Kul Hüseyin'e /Ademin gönlündeki grup nedir

Zahitler su ile pak oldum sanır/Müminleri pak eyleyen ab nedir.

Evvel Hakk'a melek hizmet eylerken /İblis benlik tarafını güderken

Yoğurup balığı Adem ederken /Südreten su getiren kab nedir.

Evvel kapı şeriattan açıldı /Tarikatta müşgil yana seçildi

Hakikatte yana yana seçildi /Marifette tamam olan bab nedir.

Hak emredip Azrail gelince/Kuş gibi canın kafesinden alınca

Münkir nekir سوالini sorunca /Evvelinde verilecek cevap nedir.

Hay ile Sin Nun ile gelir ismi/Bir bendedir bunu diyenin cismi

Evliyalık satan evliya hasmı /Bu üç harfin manasını bil nedir?

27 Kul Himmet'e de ait olduğu düşünülen bu deyiş Gaziler Ovacığı yöresinde Kul Hüseyin'e ait olarak aktarılır.

Hak emredip Cebrail'e buyurdu
Adem'i balçıktan yaptı yoğurdu
Çar anasırdan mayasını koydu
Su getiren cana ol nurdan kaptır

Müminin selamın daim almalı
Tarikatta tasdik olup durmalı
Üç sünneti yedi farzı kılmalı
Kırk makamda dört duvarın bab olur

Marifet eridir baha biçilmez
Yetmiş iki deryası var geçilmez
Hakikat kilidi sırdır açılmaz
Hak katında makbul olan bab odur

Azrail gelince çekilir zahmet
Kabre varıncağız kopar kıyamet
Rabbim Allah deyip nebim Muhammed
Ol makamda söz budur cevap budur

Kul Hüseyin'im der bilmem ki aslını
Üç halife heceledik ismini
Öfkelenmeden arıt cismini
Baht olmasına mana ayet budur

7. Ariler arifi pir safa geldin²⁹

Çoktan beri gözlüyorum yolların
Ariler arifi pir safa geldin
Söyledikçe şekerlenir sözlerin
Arifler arifi pir safa geldin

Şeker dudakların inci dişlerin
Mahitap yüzlerin aydır kaşların
Aşkın deli eder bir bakışların
Arifler arifi pir safa geldin

Ruzi mahşerde sen şefaatkarım
Yoluna fedadır cismile canım
Merhaba hoş geldin aziz mihmanım
Arifler arifi pir safa geldin

Horasan ilinin urum kulpusun
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'sin
Muhammed torunu Ali oğlusun
Arifler arifi pir sefa geldin

Hüseyin kapında günahkâr kulun
Firdevs'i alada öter bülbülün
Müminler üstüne dolanır günün
Arifler arifi pir sefa geldin

29 Nefes-Pir'e Güzelleme, 11 hecelik, KK4, KK7.

8. Ayırdılar mor sümbülü bağlardan³⁰

Hay ettiler al kınalı dağlardan
Ayırdılar mor sümbülü bağlardan
Haberin aldılar uzak yollardan
Dinlerim bir geyik candan iniler

Gelme avcı gelme ahım ulaşır
Kurşun yedim bacaklarım dolaşır
Yavrularım peşim sıra ağlaşır
Dinlerim bir geyik candan iniler

Gelme avcı gelme benim izime
Yeşil sinek konmuş ala gözüme
Körpe kuzularım kimler emzire
Dinlerim bir geyik candan iniler

Kırıldı kalmadı boynuzum dalım
Kadir Mevla'm sana malumdur halim
Dilerim ey avcı kırılısın kolun
Dinlerim bir geyik candan iniler

Hay ettiler al çuhalı taziya
İndirdiler bir engince yazıya
Can çabada bakamadım kuzuya
Dinlerim bir geyik candan iniler

Hep avcılar başucumda gözlüyor
Dertli sinem dilip dilip közlüyor
Kuzularım gelir diye özlüyor
Dinlerim bir geyik candan iniler

Kul Hüseyin'im eş dolusun içiyor
Sarı geyik tatlı candan beziyor
Yavruları başın almış kaçıyor
Dinlerim bir geyik candan iniler

9. Bağdat'tan mı geldin ağzında hurma³¹

Çağrışa çağrışa havada turna
Bağdat'tan mı geldin ağzında hurma
Emanetim sana sılama uğra
Eğlen turnam eğlen pire gidelim

Al(i)'nin³² çağırıldığı yere varalım
Hasan'la Hüseyin'e gönül verelim
On(i)ki İmamlara yüzler sürelim
Eğlen turnam eğlen pire gidelim

Kerbela çölünden yeni mi geldin
Ne yaman ötersin bağrımı deldin
Sende benim gibi yetim mi kaldın
Eğlen turnam eğlen pire gidelim

31 Semah (Zülfü Livaneli tarafından derlenip okunmuştur), 11 hecelik, KK6, KK7. Ankaralı-Cin vd., a.g.e.

32 11'lik hece ölçüsüne uyması için Al'nin diye okunur, kelimenin mana açısından doğrusu ise Ali'nindir.

30 Güzelleme, 11 hecelik, KK2, KK7.

Kul Hüseyin der ki kaynadı coştı

Bu aşkın elinden serinden geçti

Çağrışa çağrışa sahralar aştı

Eğlen turnam eğlen pire gidelim

10. Bahri umman akar gider³³

Dalgam yeğin derya gibi

Bahri umman akar gider

Kıya bakmam eller gibi

Ay aleme bakar gider

Aydan ay olduğum derim

Yoluna kurban bu serim

Herhalde darılmış yârim

Kaşlarını yıkar gider

Kapı Hüseyin'in kaştı

Eksik değil birde beşte

Yazılısı arşta kürste

Dost zülfüne takar gider

Gökte yıldız zülfün teli

Sen eyledin beni deli

Güzelin erkânı yolu

Aşk sine yakar gider

Kul Hüseyin'imin duası

Bağlandı umman ovası

Bin katarda bir devesi

İleriye çeker gider

11. Belde kemer el üstünde dest oldu³⁴

Gine gönül muhabbete düş oldu

Belde kemer el üstünde dest oldu

Yaşlı gözlüm, gözüm şimdi mest oldu

Sefa geldin mihman kardeş sen bize

Arzulayı arzulayı mı geldin

Güle niksar oldu gerek bağbanda

Bu gün hak sendedir hak seni bildim

Sefa geldin mihman kardeş sen bize

Geldiceğin yollar acep nurmola

Durducağın divan mola darmola

Güzel şahtan bize haber varmola

Sefa geldin mihman kardeş sen bize

Güzel şahın yolu gayet düz olur

Bu meydanda avın alan baz olur

Irakipler³⁵ duyar bu bir söz olur

Sefa geldin mihman kardeş sen bize

Irakipler bu meydanda yurt tutsun

Gönül muhabbetin yolunca gitsin

Söyler güzel şah bizi alsın gitsin

Sefa geldin mihman kardeş sen bize

34 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

35 Rakipler kelimesi yöresel söyleyişe uygun olarak irakipler olarak söylenmiş ve 11'lik hece ölçüsü tamamlanmıştır.

33 Güzelleme, 8 hecelik, KK6, KK8, Ali Cem Akbulut, a.g.e. 189-190.

Sakla bu sırrını nadan duymasın
Dükkânına alıp malın almasın
Gidi münkir hanedana uymasın
Sefa geldin mihman kardeş sen bize

Halim yaman ırakipler elinden
Dönük kalmış sofuların elinden
Kul Hüseyin sefil düşmüş yolundan
Sefa geldin mihman kardeş sen bize

12. Ben feleğe küstüm barışmam gayrı³⁶

Sinem alev alev yandıktan sonra
Ben feleğe küstüm barışmam gayrı
Gözüm yaşı sel sel indikten sonra
Ben feleğe küstüm barışmam gayrı

Vücudum şehrinde koptu zelzele
Koymadı yâr ile gezem el ele
Aklım aldı beni düşürdü dile
Ben feleğe küstüm barışmam gayrı

Oturmuş gemiye elde dümeni
Güldürmez yüzümü garip sinemi
Dağıttı yuvamı fakir hanemi
Ben feleğe küstüm barışmam gayrı

Dost bağında dertli koyun meliyor
Meledikçe sesi sinem deliyor
Felek kalbur almış adam eliyor
Ben feleğe küstüm barışmam gayrı

Kul Hüseyin'im felek neyleyim sana
Ne suçum var idi kahrettin bana
Bende sığınırım merdi merdana
Ben feleğe küstüm barışmam gayrı

13. Ben umman dalıp gider³⁷

Dalgam yeğin derya gibi
Bir ummana dalıp gider
Yaban bakma eller gibi
Ay aleme bakıp gider

Aydan ayan oldu derim
Yoluna kurbandır serim
Ellagam³⁸ darılmış yârim
Kaşlarını yıkıp gider

Gökte yıldız zülfü telli
Sen eyledin beni deli
Güzelin erkânı yolu
Aşkı sinem yakıp gider

Kul Hüseyin'in duası
Boyladı umman ovası
Bin katarda bir devesi
İleriye çekip gider.

37 Güzelleme, 8 hecelik, KK4, KK9.

38 Sanırım anlamında olan kelime yöresel bir kullarıdır.

36 Güzelleme, 11 hecelik, KK4, KK7, KK12.

14. Bir eli kadehlim bir eli sazlım³⁹

Hey şahin bakışlım bülbül avazlım
Bir eli kadehlim bir eli sazlım
İşte ben gidiyom kal ahu gözlüm
Ne sen beni unut ne de ben seni

Yolda harami çok engel arada
Unutma sevdiğim demde sırada
Kalıp gider amma gönül burada
Ne sen beni unut ne de ben seni

Ta ezel ezelden seven sevende
Şu iki cihanda köhne mekân da
Nizam başlarında ulu divanda
Ne sen beni unut ne de ben seni

Çekilsin gülbenkler sürülsün devran
Görülsün ayıplar açılsın meydan
Yolumuzu açar ol Şahı Merdan
Ne sen beni unut ne de ben seni

Kul Hüseyin'im eder gül benzim soluk
Serimize yazılmıştır ayrılık
Vallahi sevdiğim gönüller birlik
Ne sen beni unut ne de ben seni

15. Bir kimsenin aslı zatı pak ister⁴⁰

Kerem Allah Ali cümlelerin canı
Bir kimsenin aslı zatı pak ister
Murtaza Mustafa şefaati kanı
Gerçeğin kelamı sözü Hak ister

Hakk'ı bilen doğru gider şahına
Talip pire pir sultana çağıra
Ses işitmez işmar⁴¹ ister sağıra
Haber basıp anlamaya sak ister

Saklar bu cihanı duygulu gezer
Üslupla usulle saygılı gezer
Mahlûk şu cihanda uykulu gezer
Gönlü sultan kabiliyet pak ister

Paki dinden tuttuğumuz tapuyu
Muhammed Ali'den açtık kapıyı
Bir gönül'e iki yapmam yapıyı
İkisi sığamaz teke tek ister

Kul Hüseyin'im gezsene nice bin tekke
Aşk etti doluyu nüş eder sakka
Sendedir Kâbe'yi Beytullah tekke
Kutuplar kelamı yeke yek ister

40 Nefes, 11 hecelik, KK6, Ali Cem Akbulut, a.g.e. 191-192.

41 İşmar: kaşla gözle uyarı işaretleri yapmak, yöresel bir söyleyiştir.

39 Semah, 11 hecelik, KK6, KK7.

16. Bir sen iç efendim bir de bana ver⁴²

Güzel şahtan bize bir dolu geldi
Bir sen iç efendim bir de bana ver
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den geldi
Bir sen iç efendim bir de bana ver

Herkes sevdiğini tanır sesinden
Şahın muhabbeti beni has eden
Selman'ın keşkûlün doldur bu sudan
Bir sen iç efendim bir de bana ver

Payım gelir erenlerin payından
Muhammed neslinden Ali soyundan
Kırklar'ın içtiği engür suyundan
Bir sen iç efendim bir de bana ver

Beline kuşanmış nurdan bir kemer
İçmişim doluyu yüreğim yanar
Herkes sevdiğinden bir dolu umar
Bir sen iç efendim bir de bana ver

Senin âşıkların kaynadı coştı
Cananın uğruna serinden geçti
Sefil (**Kul**) **Hüseyin**'im bir dolu içti
Bir sen iç efendim bir de bana ver

17. Birisi kalbimde durana benzer⁴³

Ben de şu dünyada üç güzel gördüm
Birisi kalbimde durana benzer
Birisi Ali'dir biri Muhammed
Dört kitap içinde Kur'an'a benzer

Yaz gelince sular köpükler saçar
Laleli sümbüllü bahçeler açar
Avcıdan kurtulmuş ceylanlar kaçır
Pirim şu ellerde ceylana benzer

Müminin gönlünden gitmiyor sızı
Cennette huriye benziyor özü
İki dinli hercainin bek⁴⁴ sözü
Mart ayında esen borana benzer

Müminler kiblesi kible necidir
Eşiğine varan daim hacıdır
Pek basma sapana boynun acıtır
Durdurup zelveyi⁴⁵ kırana benzer

Hey der **Hüseyin**'im geldik haneye
Atamın belinden geldim anaya
Mevla'm destur verdi geldim dünyaya
Dünya bir yıkılmış virana benzer

43 Nefes, 11 hecelik, KK7.

44 Bek söz: kötü, yıkıcı söz anlamına gelir, yöresel bir söyleyiştir.

45 Öküzün boyunduruktan çıkmaması için, boyunduruğa geçirilmiş eğri değnek.

42 Güzelleme, 11 hecelik, KK7, KK11, Gaziler Ovacığı yöresinde muhabbetlerde coşkuyla söylenen, yaygın olarak bilinen bir deyiştir.

18. Bizi seven canlar ağlamasınlar⁴⁶

Himmet eyle gideyim de geleyim

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Şah İbrahim nesli Derviş Ali'yem

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Şurdan gideyim de adımız kalsın

İrfan sohbetinde tadımız kalsın

Bektaş Veli'ye emanet olsun

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Sürmeli kız ağlamasın avunsun

Şükür etsin Yaradan'a sığınsın

Malatya'dan Kırşehir'e dolansın

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Azrail geldi de gönül sınıyor

İsrafil'de ecel canım sunuyor

Bizim ile bir od düşmüş yanıyor

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Kırklardan gel oldu açıldı nalı

İşaret gösterdi belli nişanı

On iki İmamlar arzular canı

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Biçilsin kefenim ılısın suyum

Okuyup Yasin'i hem beni yuyun⁴⁷

Kılınsın namazım kabrime koyun

Bizi seven canlar ağlamasınlar

Hüseyin'im eydür eyleme bizi

Vade tamam oldu görmedim yazı

Şefaatçim olsun Hüseyin Gazi

Bizi seven canlar ağlamasınlar

19. Cennet mekânı Kul Hüseyin demden⁴⁸

....

Cennet mekânı Kul Hüseyin demden⁴⁹

Ali'dir Firavun suya gark eden

Bana söylerseniz Ali'den söylen

Ali'dir cenneti cehennem yapan

Ali'dir kâfirin tuğunu tepen

Hayber kalesinin kapısını yıkan

Bana söylerseniz Ali'den söylen

47 Yuyun: yıkayın anlamında, yöresel söyleyiş.

48 Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK7.

49 Cennet mekân Kul Hüseyin Dedem'den olarak da nakledilir. Bu deyişin ilk dizesine derlemeye rastlanmamıştır. İlk mısrayı, "Ali'dir Arş-u Ala'da oturan" diye tamamlamaya çalışan arifler vardır ama derleme sahasında Kul Hüseyin'in mısrası olarak rastlanmamıştır.

46 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

Ali'dir cümle alemin sahibi
Şanına indirdi yüz dört kitabı
Vücudun mescidi gönlün mihrabı
Bana söylerseniz Ali'den söylen

Ali'dir gün olup dünyaya şavkan⁵⁰
Gökte yağmur olup yerlere yağın
Ali'dir Miraç da habibin eğin
Bana söylerseniz Ali'den söylen

Ali'dir şu cümle alemin başı
Yerne⁵¹ vekil kodu Hacı Bektaş
Uçmaktadır daim deryanın kuşu
Bana söylerseniz Ali'den söylen

Hasan'la Hüseyin diler mabudun
İmam Zeynel bekler zindanın dibin
Üç yüz yıl bağlandı İfritin elin
Bana söylerseniz Ali'den söylen

İmam Bakır doğru gider yoluna
İmam Cafer kaim durur diline
Yapışalım Musa Rıza'n eline
Bana söylerseniz Ali'den söylen

Muhammed Taki'dir hem Ali Naki
Onlardır dini İslam'ın direği
Vücudum evine gönlüm devranı
Bana söylerseniz Ali'den söylen

Hasan Askeri'den Mehdi'nin yolu
Müminler sürerler Kevser'i balı
Sekiz kapı uçmak sürülür yolu
Bana söylerseniz Ali'den söylen

Kul Hüseyin kanamadım dolumdan
Ali'nin sevgisi gitmez serimden
Hem severim hem kalkarım âlimden
Bana söylerseniz Ali'den söylen

20. Derman eyle bu dert bizi almadan⁵²

Ey benim efendim adil hünkârım
Derman eyle bu dert bizi almadan
Gece gündüz ahu figandır karım
Aşk ateşi şu sinemi delmeden

Bu dert bizim ile bile gelmiştir
Ben bilirim bana benden olmuştur
Kömür gözlüm bilmem sana nolmuştur
Ağlayıp gezersin dahi gülmeden

50 Şavkan kelimesi şavkıyan yerine kullanılmış olup parlayan anlamındadır.

51 Yerne kelimesi yerine anlamında kullanılmış olup 11'lik hece ölçüsüne uydurmak için "i" harfi söylenmemiştir.

52 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

Bayram gelir kanlı kinli barışır
Herkes yâriyinen bulur görüşür
Hasretlik çeken de yanar alıştır
Ölüm yeğ değil mi böyle ölmeden

İntizarım ala gözlü dostuma
Acep ırakibin bize kasti ne
Kabir kuyusunda ulaş üstüme
Üstüm toprak olup yerim kalmadan

Gam değildir efendimi bulursam
Bulamayıp yollarında kalırsam
Ömrüm yetip bu dünyadan olursam
Kaldırman **Hüseyin**'i yâr gelmeden

21. Doğru yoluna gitmez de neyler⁵³

Haydar'ı Sultan'a gönül katanlar
Doğru yollarına gitmez de neyler
Ehli beyt'e ikrar verip el tutan
Hakk'ın emirlerin tutmaz da neyler

Binde bir kalmamış sıtkınan gelen
Asıl mümin özün irfanda bulan
Muhammed Ali'den ikrarı olan
Şahın katarına yetmez de neyler

Leylası Mecnundur boş kalan kapı
Bai bismillahtır yedullah yayı
Otuz altı bin halife sahibi

Gelip bun⁵⁴ gününde yetmez de neyler

Hasan Dedem Veli Sultan'a varan
Irmak kenarında kuğuyu gören
Varınca Haydar'ın sırrına eren
Şahın kapısına yatmazda neyler

Birlik olsa ikilikten geçilse
Gönüller bir olsa müşkül seçilse
Ayni cem kurulsa irfan açılmalı
Hüseyin küfürü satmaz da neyler

22. Doksan bin evliya zuhur olacak⁵⁵

Alemi iyiyle yarattı Allah
Doksan bin evliya zuhur olacak
Muhammed Ali'den gelen emrullah
Adlı adilliyeye sahip gelecek

Sahip gelir adil eyler alemi
Belli olur şahın gülü gülümü
Her ayette tefsir eyler alemi
Dedi kepli⁵⁶ olan matta kalacak

Matta kalır fırsat vermez hazara
Çoğunun işini döker pazara
Zalimkarlık eden vezir vizare⁵⁷
Allah gayip olmaz adil olacak

53 Nefes, 11 hecelik, KK7, KK8.

54 Bun gün: bunalmışlık halinde olunan, dar gün. Yöresel bir kullanım.

55 Nefes (gelecek öngörüsü), 11 hecelik, KK6.

56 Kep: gayrimüslüm askerlerin başlığı anlamında kullanılmıştır. Yöresel bir kullanım.

57 Vizare: Yöresel açıklamalarda etkisiz kalacak anlamında yorumlanmaktadır.

Adil olur yâdlar Ali'm gelince
Mühür'ü sancağı ele alınca
Kudret nişanını elde tutunca⁵⁸
Tam bağılyı Edirne'ye sürecek

Kul Hüseyin uyanmıştır şahından

Acem eyaleti kopar şahından
Altı kral yedi padişahınan
Din yoluna bir toy düğün olacak

23. Efendim ayırma doğrudan yolu⁵⁹

Kâbe'nin yolları uludan ulu
Efendim ayırma doğrudan yolu
Kâbe'yi Hak eden Muhammed Ali
Onlara kalmayan bize mi kaldı

Kâbe'nin yolları misk ile amber
Başına dolamış al yeşil çember
Kâbe'yi yaptıran Halil Peygamber
Onlara kalmayan bize mi kaldı

Ver sazın sahip Âşık **Kul Hüseyin**

İnayet Allah'tan kime Hüseyin
Çöllerin bekçisi İmam Hüseyin
Onlara kalmayan bize mi kaldı

24. Eğer gerçek ise büktü belimi⁶⁰

Kelp irakiplerden⁶¹ bir söz işittim
Eğer gerçek ise büktü belimi
Dediler yârin yadlara yâr olmuş
Duydunuz mu bize olan zulümü?

Ta ezelden ahdı ikrar güderken
Serbest olup aşka meyil takarken
Arzulayıp ben dostuma giderken
Harami var imiş kesti yolumu

Irakibe bağlamışsın özünü
Otlamışsın süremedim izini
Geyiğine yalatmışsın yüzünü
Yâd ellere koklattın sen gülümü

Coşkun sular gibi çağlayım derdim
Divane gönlümü eyleyim derdim
Dostu bir ikrara bağlayım derdim
Aldırdım elimden zülfü tellimi

Kul Hüseyin'im eydür dost bana netti

Çok iş bilir imiş oynadı üttü⁶²
Kıymetim yok imiş bir pula sattı
Adın anıp söyletmiyom dilimi

58 Bu mısra kayıp olup bir Alevi muhabbetinde Kul Hüseyin böyle demiş olmalı diye tamamlanmıştır.

59 Güzelleme, 11 hecelik, KK3, KK9.

60 Güzelleme, 11 hecelik, KK2, KK4, KK7.

61 Kelp irakip; köpek düşman anlamında kullanılan yöresel bir söyleyiş.

62 Ütmek: kumarda yenmek. Yöresel bir kullanım.

25. Elden nihan konuşmanın sırası⁶³

Şundan bir güzele meylim düşürdüm
Elden nihan konuşmanın sırası
Dostu gördüm aklım başa değiştim
Türlü haller danışmanın sırası

Dost dostun Musa'sı söyler kelamı
Böyle midir güzelliğin alemi
Yeni geldi nazlı yârın selamı
Dolukup⁶⁴ da ağlamanın sırası

Senin güzelliğin kimler denk eyler
Senin bakışların beni mest eyler
Kaşın ile kirpiklerin cenk eyler
Şimdi küsler barışmanın sırası

Sevdim güzelin nutkuyla nefesi
Severim güzel olmam Hakk'a asi
Ancak çeken bilir dilber çilesi
Yatların bize gülmesi sırası

İncedir kametin zülüftür soyun
Elif'tir benzerin selvidir boyun
Rakipler tan eder sevmişim deyi
Aşkım yetiş kavuşmanın sırası

Kul Hüseyin böyle yâr sevilmemiş
Şemsi kamer dağ yüzünde olmazmış
Âşık olan kimse başka övmezmiş
Yâr kolunda dolaşmanın sırası

26. Elestü tahtında gördüm bir nokta⁶⁵

Seyrimde uğradım ilmi hikmete
Elestü⁶⁶ tahtında gördüm bir nokta
Hidayete erdim dününü meknune⁶⁷
Dilde ismi azam⁶⁸ vardım bir nokta

Vardım ağzı açınca Bismillah dedim
Errahmânirrahim ya Allah dedim
Beli bes⁶⁹ deyip de eyvallah dedim
Orda hakikate vardım bir nokta

Lafta dedim de daldım bu baba
Ne hikmettir kalmış idim hayala
Aklınca inanmaz yüz dört kitaba
Bir kâmil mürşide sordum bir nokta

65 Nefes, derleme esnasında manasına hakim kişiye rastlanmamış, ezberlenmiş fakat eksiklikleriyle ezberlenmiş bir deyiş. Hece ölçüsünde de düşüklükler var. Alandaki halini bozmadan aktarmayı uygun bulduk. KK4, KK6.

66 Elest Bezmi: Ruhların yaratıldığı ortam. Ruhlar yaratıldığında Allah yaratıklarına: "ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sordu. Ruhlar da: "Beli, Rabbinizsin, bundan şüphemiz yok" dediler. Aleviler işte bu sürece ilk ikrar der. Dünyada bulunmanın amacını ise bu ilk ikrarı unutmadan Allah'a layık bir kul olarak yaşamak olarak özetler. Hatta bunun için yola girerken ikinci ikrarını verir. Bu ikrarda Allah'a kul, Muhammed'e ümmet, Ali'ye talip olmak sözü verilir.

67 Derlemedeki hali ile aktarıldı, çözilemeyen bir mısra. Sözlü aktarmada bozulmuş olma ihtimali yüksek.

68 İsmi azam duasından bahsediyor.

69 Beli bes: dediklerin kabulümdür demektir. Yöresel bir kullanım.

63 Güzelleme, 11 hecelik, KK9.

64 Dolukup: ağlamaklı olmak, dokunsalar ağlayacak halde olmak. Yöresel kullanım.

Yadigâr barkından güzar eyledim
İlmi hikmetinden pazar eyledim
Yüz on dört sureye nazar eyledim
Cümle ilmin başı bildim bir nokta

Dost yolunda aştığında kış değil
Dosta âşık olan kişi boş değil
Garip başım ikilikten hoş değil
Ta ezelden meyil verdim pire ben

Kul Hüseyin'im hayran oldum gayreti
Ne hikmettir yok ağa hidayeti
Altı bin altı yüz altmış altı ayeti⁷⁰
Bai Bismillah da gördüm bir nokta

Delürürüm⁷⁴ yüzün görmeyeceğiz
Açılmış güllerin dermeyeceğiz
Sen yarama merhem sarmayıncağız
Daha kimden bulum derde çare ben

27. Elestü'den âşık oldum nura ben⁷¹

Cennet mekân Kul Hüseyin Dedem'den⁷²
Elestü'den âşık oldum nura ben
Bir bezirgân gelir Hint'ten Yemen'den
Kervan ile bile kondum yola ben

Kul Hüseyin yârin yarasın çeker
Yâr yarasın çeken mülayim bakar
Darılmış gül yüzlüm kaşların yıkar
Varın söylen ne demişim yâre ben

28. Fetheden Urumu yaratan medet⁷⁵

Elif mim yazıldı arşın burcuna
Dört kitap yazılmış anın dercinden⁷³
Bir güzeli sevdiğimin suçundan
Mansur gibi kail oldum dara ben

Abdal Musa Sultan gazaba geldi
Fethedip Urum'u⁷⁶ yaratan medet
Cihan harap oldu insan az kaldı
Yine ferman senden elaman medet

Biz de sever idik Ali'nin soyun
Bizler de anarız Hasan Hüseyin
Zindan da verdik İmam Zeynel payın
Bakırı zindanda var eden medet

70 13 hecesi ile hece ölçüsüne uymuyor, derlemede bin altı yüz altmış altı ayeti olarak 11 hece ölçüsüne uydurularak söyleniyor fakat kastedilen mana 6666 ayettir.

71 Nefes, 11 hecelik, KK7.

72 Deyişin ilk mısrası düşmüş yerine Kul Hüseyin'in anılması geçmiş. Ondan olduğu zikredilerek ilk mısra oluşturulmuş.

73 Dercetmek: düzenlemek, almak toplamak. Yöresel bir kullanım.

74 Deliririm kelimesinin yöresel kullanımı.

75 Duvaz-ı İmam-Medetname, 11 hecelik, KK4, KK6, KK7, KK11.

76 Rum diyarı, Roma toprakları, Anadolu manasıdır.

Yetiş İmam Cafer al elden bizi
Her dem arzum vardır isteriz sizi
Zülfikar'ı attı tuttu denizi
Necef deryasını kurutan medet

Mürşidim Kazım Rıza'ya varalım
Derdimize derman ondan görelim
Taki Naki Askeri'ye erelim
Mehdi'yi mağrada⁷⁷ sır eden medet

Hüseyin Gazi Sultan belli cansın
Rıcam kabul eyle müşkülüm kansın
Hüseyin ovanın gözcüsü sensin
Ayırma koyunu sürüden medet

29. Gaip erenlerin Horasan piri⁷⁸

İmdat senden kaldı urumun eri
Gaip erenlerin Horasan piri
Muallak'ta tuttu babı Hayberi
Cenkte Muhammed'e car eden medet

Balım Sultan gerçek sırrı Ali'sin
Müminlerin kardeşisin kolusun
Pirim Hacı Bektaş şahı Veli'sin
Cansız duvarları yürüten medet⁷⁹

Kul Hüseyin'im der ki gönle değmeyin
Giderip yükünü alıp yığmayın
Sırlarınız gönlünüzde saklayın
Mümin'in kalbinde yer eden medet

30. Gel bizim ellere geze gel geze⁸⁰

İbrahim'im gelmez oldu selamın
Gel bizim ellere geze gel geze
Kesreti kem derler kaldır aradan
Devir gam yükünü çöze gel çöze

Gece gündüz aşk verip de çağırta
Gafil olup çıkmayasın çağırda
Çığnenen kul oldu yükü ağırdan
Özün turap edip toza gel toza

Neye benzettiler bedende canı
Eğer arif isen fark eyle anı
Gel oyunbozanlar aldatır seni
Muhabbet ararsan kıza gel kıza

Didar aşğın sevgisi canda
Maşuğun hayali canda cananda
Şeriat tarikat marifet sende
Hakikat ilimden yaza gel yaza

Kul Hüseyin'im der kardaş duymadın mı?

Küfrümüz imana sayamadın mı?

Bu kadar cevrimde doymadın mı?

Dediler üstat Hak seze gel seze

77 Mağarada kelimesinde "a" düşmüş hece ölçüsü tamamlanmış.

78 Medetname, 11 hecelik, KK11.

79 Cansız duvarı yürütme anlatısı Koca Bektaş Dede'nin kerameti olmasına karşın, Bektaş benzetmesi ile Hacı Bektaş'a mal edilmiştir. Halk nazarında bir ermiş yüceltilince diğer ermişlerin de yapıp ettikleri yüceltilen kişiye mal edilir. Bu anlamıyla birçok keramet, birçok erenin ardından kendi yapıp ettikleri altında zikredilir.

80 Güzelleme, 11 hecelik, KK1, KK6. Musahibi İbrahim Derviş'e söylediği ve uzaktaki musahibine malum olan muhabbet deyişi.

31. Gel dinim imanım Hasan Hüseyin⁸¹

Mekke Medine'dir senin durağın
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin
Yezit elinde telef oldu canın
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Mansur "Enel Hak" der Bağdat şehrinde
O şehit düştü Kerbela çölünde
Süngüsü elinde teber belinde
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Çaldılar süngüsü elinden düştü
Yezitler yürüdü başına üstü
Ya Muhammed dedi gözünü açtı
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Battal cenk eyledi varıp da aldı
Bir fırka has(ı)m olup kırarım dedi
Dövüşe dövüşe hem şehit oldu
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Şişede tiryaki kana döndürdü
Dünyadan ahrete susuz gönderdi
Evlatların develerle gönderdi
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Senin müritlerin yolun bekledi
Yetmiş iki mürsel sözün hakladı
Kırk gün cesedini aslan bekledi
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Abdalların semah döner hak ile
Müminler yolun sürüyor fark ile
Dervişlerin seyyah eder terk ile
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

Kul Hüseyin andı aldı pirinden
Gün görünmez tüteninden zarından
Sevenin çok Acem ile Urumdan
Gel dinim imanım Hasan Hüseyin

32. Gelin safa ile gönderin bizi⁸²

Durmaz gönül vatanını arzular
Gelin safa ile gönderin bizi
Mümin müslim himmet eyler gaziler
Gelin safa ile gönderin bizi

Müminin safı güruhu naciler
Yardım eylesin sakkacı sucular
Sohbet ettiğimiz müslim bacılar
Gelin safa ile gönderin bizi

Gerçek âşık söyler gevheri kanlar
Söylensin bu demde sürülen demler
Hayır himmet edin ey sofı canlar
Gelin safa ile gönderin bizi

81 Nefes-Semah, 11 hecelik, KK2, KK7.

82 Nefes, 11 hecelik, KK7.

Âşık kail değil her göle dalmaz
Muhabbetin bahçesinde har olmaz
Ceset gider amma özler ayrılmaz
Gelin safa ile gönderin bizi

Bahri olup kudret ummanın boylan
Hak için dergâha bir niyaz eylen
Çok tuz ekmek yedik hep helal eylen
Gelin safa ile gönderin bizi

Okurum dersimi yazılı sırdan
Âşıkların ilmi İmam Cafer'den
Cümlemizi ayırmassın yaradan
Gelin safa ile gönderin bizi

Kul Hüseyin'im fehm eyledi buradan
Mevla'm ayırmassın demden sıradan
Yine kavuşturur bizi yaradan
Gelin safa ile gönderin bizi

33. Gelir mihman olur bir gün⁸³

Ala gözlü güzel şahım
Gelir mihman olur bir gün
Haklıyı haksızı seçer
Herkes suçun bilir bir gün

Kim geçer imam sancağın
Gerçek bilir ne olcağın
Mat eder Urum sancağın
Şah Urumu alır bir gün

Mehdi çıkınca minbere
İsa gökten iner yere
Mümin olan durur dara
Hakk'a secde kılar bir gün

Gör münkirin şu işini
Seyret gözünün yaşını
Yer tutar anın başını
Yüz üstüne kalır bir gün

Mehdinin bir oğlu olur
İsmine Kasım çağrılır
İsrafil sur'u üfürür
Hep vademiz yeter bir gün

Yolcu adımı atamaz
Ağzında lokma yutamaz
Herkes dediğin edemez
Hep sınırlı kalır bir gün

Yüce müce asker çeker
Dabbetül arz yerden çıkar
Ağ üstünden kara kalkar
Halk imansız kalır bir gün

Gör ki ne yazılmış serde
Nazar kılmış iki nurda
Şenlik bulunmaz her yerde
Kırk yıl ıssız kalır bir gün

83 Nefes (gelecek öngörüsü), 8 hecelik, KK7.

Aleme bir yıldız doğar
Şulesi cümleye şavkar
Gece gündüz yağmur yağar
Alem su kesilir bir gün

İsrafil suru üfürür
Canlara derman verilir
İnsan hep kalker dirilir
Hak divanı gelir bir gün

Kaya yel eser cihana
Dağ taş tutulur tufana
Mağrip'de ulu divana
Maşrik'da düzülür bir gün

Hak çıkar kürsü üstüne
Gel deyi çağır dostuna
Yedi tamunun üstüne
Sırat mizam kurar bir gün

Kaynar katıran kazanı
Atarlar yoldan azanı
Mikail tutar mizamı
Günahlar tartılır bir gün

Kızdırır cehennem damın
Yakarlar münkirin canın
Akrebe sokturur tenin
Azaplar verilir bir gün

Kızgın sacı da kızdırır
Münkire namaz kıldırır
Ottan kamışı yandırır
Günahlar sorulur bir gün

Kul Hüseyin'im güzel şahım
Dağdan taştan çok günahım
Şah der hep elim ayağım
Hak cevabın verir bir gün

34. Gün bir mil kalınca yerinden fırlar⁸⁴

Ali'm ol eğnine giyindi zırhlar
Gün bir mil kalınca yerinden fırlar
Bu yolda değil mi yediler Kırklar
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Kâbe'nin önünde duran eşikler
Didarı cennette yanar ışıklar
Bu yolda değilmi cümle âşıklar
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Semavat yüzünde duruyor Hayber
Ali'nin ardından geliyor Kamber
Bu yolda değil mi cümle peygamber
Acep niçin hor bakarlar bu yola

84 Nefes, 11 hecelik, KK6.

Kudret dolusunu doldurup yazan
Muhammed Ali'dir elini basan
Bu yolda değil mi ol İmam Hasan
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Kudret dolusuyla serden esmeyin
Kime darılıp da kime küseyim
Bu yolda değil mi İmam Hüseyin
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Mahzun dara çekilmiş çağırır aynen
Elinden geldikçe iyilik eylen
Bu yolda değil mi ol İmam Zeynel
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Mümin kullar Hakk'a yalvarır zikir
Aslına hiç akıl ermiyor fikir
Bu yolda değil mi ol İmam Bakır
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Söyleye söyleye kalmadı sözüm
Tarikat yolundan ayırmam özüm
Bu yolda değil mi Cafer'le Kazım
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Hakk'ın ihsanıdır her daim bize
Günah defterimi sevaba yaza
Bu yolda değil mi İmamı Rıza
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Açıldı dostunun bahçesi bağı
Durmayıp eriyor yüreğmin yağı
Bu yolda değil mi Tağı'yla Nağı
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Açıldı gülleri gülü gösteri
Bir muradım varsa senden isteri
Bu yolda değil mi Hasan Askeri
Acep niçin hor bakarlar bu yola

İmamların bunda kalmadı ahtı
Yakın yıkılması münkirin tahtı
Bu yolda değil mi Askeri, Mehdi
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Gönlüm sende yârenliğe erdin mi?
Kendi vücudun sualin sordun mu?
Hiç Yezit'ten bir evliya gördün mü?
Acep niçin hor bakarlar bu yola

Sefil **Kul Hüseyin**'im yalvar Tanrı'ya
Düşmüş kullarına yardım eyleye
Bu yolda değil mi cümle evliya
Acep niçin hor bakarlar bu yola

35. Hak mihman olduğu yeri bildin mi?⁸⁵

Gel hey hace⁸⁶ bize ilmini satma
Hak mihman olduğu yeri bildin mi?
El ayıbın görüp günaha batma
Felek dolabında zarı bildin mi?

Evvel kapı şeriattır girerler
Tarikatta gonca güller dererler
Canlar menziline anda ererler
Acep menziline erebildin mi?

Şeriat dildedir tarikat canda
Gönül dost evinde mihmandır anda
Bunca velilerin mekânı kanda
Hakikat elinde seyri bildin mi?

Kul Hüseyin’im kemter nedir çaresi
Ne kadardır arşin kürsün arası
Uyumuşken yüreğimin yarası
Ey hace sızlattın sarabildin mi?

36. Halimden bilir bir eşim kalmadı⁸⁷

Hani benim ile lokma yiyenler
Halimden bilir bir eşim kalmadı
Şu dertli sineme merhem olacak
Derman olur bir yoldaşım kalmadı

Kadim⁸⁸ hilal oldu pirlere erişti
Fehimim kısaldı tebdilim şaştı
Yaş da vardı yetmiş ile görüştü
Dayanıp durmaya halim kalmadı

Nice yerde insanlarım var idi
Esti seher yeli döktü eridi
Yüceme kar yağdı aşkım far idi
Tükendi cümbüşüm suçum kalmadı

Dükkân açtım metaim var işimde
İşler bezirgânlar Şam da Urum’da
Bir günlük sevdası varmış serimde
Gayri hamı ile işim kalmadı

Evvel ağlamışım sonra gülemem
Eşkinim⁸⁹ kısaldı menzil alamam
Her lokmanın lezzetini bulamam
Damağım döküldü dişim kalmadı

Kul Hüseyin’im eydür kendi özüm
Uzakları yakın etti gözüme
Evvel şikâr olan derdim bazıma
Şimdi şikâr olan kuşum kalmadı

85 Nasihatname-Güzelleme, 11 hecelik, KK4, KK6, KK7.

86 Hoca, kitabı bilgiye sahip olan din adamı. Yöresel kullanım.

87 Nasihatname- yaşlılığa dair, 11 hecelik, KK2, KK5.

88 Kadim burada belim, sırtım anlamında olup belim büküldü anlamını işaret eder.

89 Eşkin: filiz, yeni taze dal. Yöresel söyleyiş.

37. Hak hatırım yaptı hemen⁹⁰

Mümin Hakk'ı görür imiş
Hak hatırım yaptı hemen
Allah kula âşık imiş
Meylimize aktı hemen

Pirimin nazı niyazı
Ehli beyte doğru özü
Güzelin ateşi közü
Bu sinemi yaktı hemen

Yanıma gelmiş duymadım
Seyran desen uyumadım
Söyle dedi söylemedim
Kaşlarını yıktı hemen

Kul Hüseyin'im hup sesini
Nur eylemiş kubbesini
Âşıklığın cübbesini
Eğnimize taktı hemen

38. Hayali gönlüme gelip gidiyor⁹¹

Nazlı yâr bir derde giriftar olmuş
Hayali gönlüme gelip gidiyor
Dedim kaşı karam yâr sana noldu
Gün günü gül benzim solup gidiyor

Yâr senin derdine ortak olayım
Demir çarık giyip derman bulayım
Eğer öl dersen bu günden öleyim
Nice koç yiğitler ölüp gidiyor

Kalbimin aynası ol kaşı kara
Bulamadım senin derdine çare
Dedim dilber sarılalım bir kere
Hasret kıyamete kalıp gidiyor

Güzel olanların kalbi pak olur
İkrar veren ikrarında bek olur
Yârdan ayrılanın bağı yok olur
Gözlerim kan ile dolup gidiyor

Sefil **Kul Hüseyin**'im uğradım dosta
Sen sağ ol sevdiğim ben olam hasta
Giymişsin karayı kalmışsın yasta
Eller yiyip içip gülüp gidiyor

90 Nefes, 8 hecelik, KK2, KK6, Ali Cem Akbulut, a.g.e.
190.

91 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

39. Her dem ağlayıp da gülmeli değil⁹²

Fani dünya için gam çekme gönül
Her dem ağlayıp da gülmeli değil
Sevda dedikleri sel misalidir
Fikredip ummana dalmalı değil

Caht⁹³ etmeyince dağlar aşılmaz
Sarrafın yanında altın pul olmaz
Yiğidin başına gelmez hal olmaz
Başına gelene gülmeli değil

Geçersiz deryayı geçip boylama
Görmediğin yere bühtan eyleme
Bir kimsenin kıymetini (yapmadığın)⁹⁴ söyleme
Bühtan edip kana girmeli değil

Hüseyin'im sözün olmuşsa söyle
Varıp etrafında sor sual eyle
Zamane halkının ahvali böyle
Muhabbetsiz yâre varmalı bugün⁹⁵

40. Her demde okuruz Mehdi Haydarı⁹⁶

Sofu tan eyleme zümreyi fakrı
Her demde okuruz Mehdi Haydarı
Eğer ister isen doğru haberi
Biz Mehdi'yi sahip zaman askeri

Aslımız neslimiz Muhammed Ali
Pirim Hünkar Hacı Bektaşî Veli
Şah'ı Merdan kuluyuz biz Alevi
Biz Mehdi'yi sahip zaman askeri

Mestimiz Caferi güruhu naci
Caferi olmayan kaldı harici
Hariciyi keser Mehdi kılıcı
Biz Mehdi'yi sahip zaman askeri

Muhammed dedi ol Mehdi ahiri
Bu gün ne zamandır Mehdi zuhuri
Hiç kalmasın Yezitlerin eseri
Biz Mehdi'yi sahip zaman askeri

Kul Hüseyin'im eline al teberi

Koymayalım Yezit olan kâfiri
Mümin muhibbin olsun haberi
Biz Mehdi'yi sahip zaman askeri

92 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

93 Caht etmeyince, ceht etmeyince: çabalayıp, uğraşmayınca anlamında olan yöresel söyleyiş.

94 Burada bir anlam karmaşası var, yapmadığın olarak kabul edilebilir fakat derlemede kıymetini olarak söylenmiştir.

95 Bu mısırada anlam bozukluğu olabilir çünkü bir âşık yâre muhabbetsiz varmaz, ama derleme metni böyle.

96 Medetname (Mehdi'ye çağrı), 11 hecelik, KK7.

**41. Himmeti erişti Abdal
Musa'nın⁹⁷**

Gözüme göründü dostun bağları
Himmeti erişti Abdal Musa'nın
Üzülsün çürüğü kalsın sağları
Himmeti erişti Abdal Musa'nın

Hindistan ilinden duyuldu sesi
Mümin kullarına düştü hevesi
Yedi babdan içeridir türbesi
Nur doğdu üstüne Abdal Musa'nın

Başındadır nurdan elifi tacı
Eşiğin bekleyen neylesin hacı
Marıptan maşrika oynar kılıcı
Zahir de batında Abdal Musa'nın

Dedem beni muhabbetin coşturur
Coşturur da yüce dağlar aştırır
Aştırır da Kaygusuz'a düşürür
Himmeti erişti Abdal Musa'nın

Şükür **Kul Hüseyin**'im murada erdi
Kaygusuz Sultan'ın evine geldi
Kırklar eşiğine yüzünü sürdü
Mest etti kokusu Abdal Musa'nın

**42. Hizmetin etmeye kul incinir
mi?⁹⁸**

Şunda bir padişah adil olunca
Hizmetin etmeye kul incinir mi?
Dalga gelip taştan taş çalınca
Çağlayıp akmaya sel incinir mi?

Kerem kanı uzak etme yakını
Üstümüzde koyma ahret hakkını
Hakk'ın emri ile çeker yükünü
Meyvesin götüren dal incinir mi?

Karşımızdan güle güle gelince
İki canda birbirini bulunca
Muhabbette iki baştan olunca
Sarılp yatmaya kol incinir mi?

Su balığa candır susuz dirilmez
Kör sofunun kalp aynası silinmez
Ah neyleyim deli gönül durulmaz
Dosta gitmeyinen yol incinir mi?

Kul Hüseyin'im eydir gönül uğruma
Aşkın ateşini saldın bağrıma
Ben çekerim sevdiğimin cevrine
Benim çektiğimden el incinir mi?

97 Nefes, 11 hecelik, KK7, KK11, popüler bir deyiştir.
Âşık Gülâbi derlemiş ve tanınmasını sağlamıştır.

98 Nefes, 11 hecelik, KK5, KK6, Ali Cem Akbulut,
a.g.e. 191.

43. İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal⁹⁹

Kalktı Malatya'dan huruç eyledi
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal
Ben atamın kanın alırım dedi
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal

Şemmas seyirinde gördü düşünü
Dua kıldı hak onarsın işini
İndi kesti Mihriban'ın başını
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal

Battal da haykırdı meydana girdi
Naranın sesi asumana erdi
Badik'in gözünü oydu çıkardı
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal

Otuz altı arşın kâh dü kameti
Gören fakirlerde alır heybeti
Tevabi lalesi aşıldır atı
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal

Hak nazar kılmıştır Seyit Gazi'ye
Gaf Dağı'nda koparır tak bazuyu
Gör ne işledi Akabe cazuyu¹⁰⁰
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal

Kul Hüseyin'im eydür dileğim budur
Övmüşte yaratmış ol gani kadir
Urumu İslam'a getiren budur
İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal

44. İllallahi ve sabirin¹⁰¹

İnsan azdı daha azar
İllallahi ve sabirin
Düşmeye kuyular kazar
İllallahi ve sabirin

Edep kalktı hayâ kalktı
İnsan birbirinden bıktı
Şeririn yüzüne çıktı
İllallahi ve sabirin

Edep dedikleri perde
Oda kalmadı her yerde
Kaldık bozda boz dumanda
İllallahi ve sabirin

Sabır muratlar verici
Gayet keskindir kılıcı
Hem bilici hem görücü
İllallahi ve sabirin

Hüseyin'im serden geçti
Kaçamadan virdi şaşı
Mahlûk birbirine düştü
İllallahi ve sabirin

99 Battalname-Nefes, 11 hecelik, KK7.

100 Cazu: cazılık yapan sızlanan, nazlanan ve ufak bir acısını kendini kıymetli kılmak için abartılı anlatan. Yöresel bir söyleyiş.

101 Nefes, 8 hecelik, KK7.

**45. İnşallah kurtarır gamdan
dediler¹⁰²**

Gel ey sinem gönül kasavetlenme
İnşallah kurtarır gamdan dediler
Tuttuğun demanını hulüs ile tut¹⁰³
Sevgi muhabbeti candan dediler

Can olan cananı sever derinden
Âşıklar kalamı söyler yerinden
Haber aldım bin Hızır'ın birinden
Arıyon da soran kimden dediler

Kimi kimden soran yüz bin Hızır'ı
Her sancakta vardır bir de hazırı
Muhammed'e vahiy gelen nazırı
Yardım bize elif mim'den dediler

Elif mim ayın'ı oku dersinden
Arifler insanı duyar sesinden
İspat şahit istemezler kimseden
Gine seni senden sorar dediler

Sofu sen sana bak yad ele bakma
Ustaz¹⁰⁴ buyruğundan emrinden çıkma
Berbat hasıl olmaz boş emek çekme
Kemlerin aslını kemden dediler

Kem ile kederi alma araya
Yetmişe yetenler girer sıraya
Cahilin sohbeti gelmez yarıya
Ehilin sohbeti emden dediler

Kul Hüseyin'im emin arar dertliler

Hakikat evinde yerli yurtlular
Ol Hakk'ın indinde hoş kıymetliler
Şen olur müminler şandan dediler

**46. İsterim muradım senden ya
Ali¹⁰⁵**

Leyli nehar¹⁰⁶ sevdasından ayırmaz
İsterim muradım senden ya Ali
Yaratandan bahsedince durulmaz
İsterim muradım senden ya Ali

İsmim kalemlerin şanına düştü
Bunalan kul er meydanına düştü
Mürüvvet eylemek şanına düştü
İsterim muradım senden yana Ali

Ahiri hükmedip gelse gerektir
Aşkla Zülfükarı çekse gerektir
Kulların muradın alsa gerektir
İsterim muradım senden ya Ali

102 Nefes, 11 hecelik, KK5, KK6.

103 Deman: coşku, heyecan, istek. Hulüs: kalp temizliği. Mısrarın anlamı: coşkuyla bağlandığın yolunu kalp temizliği ile yaşa. Bu mısrarın, "Tuttuğun ikrarın hulüs ile tut" diye başka bir varyantı da vardır.

104 Usta olan, üstat olan. Yöresel bir söyleyiş.

105 Nefes, 11 hecelik, KK4.

106 Leyli nehar: gece gündüz.

Ervahı ezelden payı bendoldu
Hulki Ahmet hüsni kemalin buldu
Cemalin görenler hayranın kaldı
İsterim muradım senden ya Ali

Altı geyik gördüm birisi körpe
Bırakmış yavruyu gidiyor sarpa
Yüküm barut değil vallahi arpa
Kaçma anam geyik avcı deyilim

Kul Hüseyin'im eydür geçelim serden
Gönül vaz mı geçer böyle serverden
Ne mümkün vazgeçmem gül yüzlü yârdan
İsterim muradım senden ya Ali

Kul Hüseyin'im Hakk'a doğru varanlar
Bu sevdayı bize dağda verenler
Umarım onmasın sizi vuranlar
Kaçma anam geyik avcı deyilim

**47. Kaçma anam geyik avcı
deyilim¹⁰⁷**

Uyudum uyandım yollarım peyik
Kaçma anam geyik avcı deyilim
Peşime düşmüyor kınalı geyik
Kaçma anam geyik avcı deyilim

**48. Kanamadım dostun hüsni
meyine¹⁰⁸**

Cemalini gördüm sarhoşun oldum
Kanamadım dostun hüsni meyine
Pirimi gördüm de ürüşan¹⁰⁹ oldum
Aşnan¹¹⁰ olsam hünerinden huyuna

Avcı olsam düşer idim izine
Dönüp bakar idim hemen yüzüne
Gayet meraklıyım sürme gözüne
Kaçma anam geyik avcı deyilim

Hüneri huyundan hissesi çoktur
Gerçeğin kelamı gerçektir haktır
Naciden olanın ervahı pakdır
Haber aldım elif mimden ayından

Geyiğin etleri çirkindir çirkin
Kaçma anam geyik gelmiyor yakın
Omuzu tüfekli avcıdan sakın
Kaçma anam geyik avcı deyilim

Elif Allah Muhammed ayn Ali'dir
Hakikatte şahı merdan Ali'dir
Haktır Ehli beyit seni eridir
Hacı olur sultan hakkı payından

108 Nefes, 11 hecelik, KK2, KK6. Ali Cem Akbulut a.g.e. 189.

109 Aydınlık, çok parlak. Yöresel bir söyleyiş.

110 Kadın tarafından sevilen erkek, dost, sevgili. Yöresel bir söyleyiş.

107 Güzelleme, 11 hecelik, KK1, KK7, KK10.

Haki payda mübah tazim mürüvvet
Mazlumda Salih'te hak ile hürmet
Şeriatı hatmedince tarikat
Yüzer oynar marifetin suyunda

Kul Hüseyin'im marifeti söylesem
Hakikatin deryasını boylasam
Yüz yirmi dört bin oyunun oynasam
Ustaz bizde yeğen olur oyunda

49. Kaşların lam elif yüzlerin kamer¹¹¹

İnsan kısım kısım yer damar damar
Kaşların lam elif yüzlerin kamer
İnce bel üstüne olaydım kemer
Yakışır bedene sar beni beni

Ben isterim nazlı yâre kul olam
Değmen bana yana yana kül olam
Sen bir bahçıvan ol ben de gül olam
Uzat ellerini der beni beni

Kul Hüseyin'im üstadımı bulayım
Değmen bana yana yana öleyim
Efendim kapında kölen olayım
Müşteri bulursan sat beni beni

50. Muhammed Ali'dir ol şems'ü kamer¹¹²

Diline ders verdi beline kemer
Muhammed Ali'dir ol şems'ü kamer
Şah Hasan Hüseyin Şah İmam Zeynel
Bakır'a kan olan irfan sendedir

Aç gözünü de bak Musayı Kazım
İmam İriza'dan döndürme özün
Mürşit eşğine sür de gel yüzün
Takı Naki hem Askeri sendedir

Muhipleri haber aldı Mehdi'den
İblistir batıl ilmüne hükmeden
Ne gezersin Şam-ı şerif Mekke'den
Sen Kâbe ararsın Kâbe sendedir.

Kul Hüseyin'im gezmez oldu ırağ
Süreğimiz Şeyh Safi'nin süreği
Muhammed Ali'dir ilmin direği
Vücuduna hoş bak mihman sendedir

111 Güzelleme, 11 hecelik, KK6, popüler bir deyiştir.
Erdal Erzincan derleyip tanınmasını sağlamıştır.

112 Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK4.

**51. Münezzeş şehrinde mihman
bizimdir¹¹³**

Hak ileridedir geride sanma
Münezzeş şehrinde mihman bizimdir
Mümin kullar mabuduna tapmıştır
Ali keremmullah derman bizimdir

Mihman haktır rahman Ali demişler
Didar arzulayan Veli demişler
İşte budur Allah kulu demişler
Nur alem nuruyla devran bizimdir

Bir canım varıdı canana verdim
Mabudumu sevdim göz ile gördüm
Halife mürşitten olunca yardım
Bütün dinde ikrar iman bizimdir

Kul Hüseyin'im eydür din iman bizde
Şeyh Safi buyruğu bu yolda izde
Kutuplar kitabı sohbetinde sözde
On yedi zat ilen erkân bizimdir

**52. Ne acayip yolu vardır
yaylanın¹¹⁴**

Sallanarak dost iline girerken
Ne acayip yolu vardır yaylanın
Selvi boylum gonca gülün verirken
Açılır sümbülü gülü yaylanın

Yayla senin gibi neresi olur
Seni arayanlar yurdunda bulur
Pare pare olmuş karların erir
Akar boz bulanık seli yaylanın

Nergisin menekşen karışık biter
Doluna dol vermiş reyhanım tüter
Senin kokuların âleme yeter
Sarıp sarmalar kokusu yaylanın

Her sabah her sabah hava nemlenir
Yaz gelince âşıkların canlanır
Sen yaylasın iller sende dinlenir
Eser ılgın ılgın yeli yaylanın

Hüseyin'im pervaz vurup uçunca
Hasretli gözüm kanlı yaş dökünce
Koyunlar meleşir evler göçünce
İssız kalır hal ne olur yaylanın

113 Nefes, 11 hecelik, KK7.

114 Güzelleme, 11 hecelik, KK7, KK9.

53. Neden hâsıl oldu güruhu naci¹¹⁵

Mürşit isen müşkülümü haleyle
Neden hâsıl oldu güruhu naci
Gel şimdi gamda koma beni böyle
Evvel tatlı neydi sonrası acı

Hak verir kısmetim benim gıdamı
Kesmezdim dilimden bari hüdamı
Yoğurmazdan evvel Cibril Ademi
Hem Adem yok iken kim idi hacı

Arif arif ile gönül katmadan
Hak Teâlâ bu dünyayı yapmadan
Selman dahi ol Kırklar'a yetmeden
Ya kim idi Kırklar'daki duacı

İnsan fahmayleyip kendin bilmeden
Havva Ana da hamile olmadan
Tövbe edip kalp evini silmeden
Kimdi ki göklerde dar eden bacı

Ezelden beri sırrullah sır idi
Müminlerin kalbi dolu nur idi
Ne körüğü ne çekici var idi
Neden hâsıl oldu Ali kılıcı

Özün tasdik edip tevekküle gel
Yüzü yirmi¹¹⁶ dört bin nebiden evvel
Sen seni de sanma divane deli
Kim giydi başına o nurdan tacı

115 Nefes, 11 hecelik, KK6, KK7, KK11. Nefes, 11 hecelik, KK6, KK7, KK11. Bu deyiş; Kul Hüseyin'in Kul Himmet'e soru sorması olarak bilinen deyiştir. Bu deyişin karşılığı olarak Kul Himmet'in cevabı ise "Anda hasıl oldu güruhu naci" adlı deyiştir.

116 Yüzü yirmi, yüz yirmi karşılığındadır, yöresel söyleyişte uzatılarak bir hece fazlalık oluşturulur.

Kul Hüseyin'im eydir evveli yandım
Hakk'a ikrar verip kandım inandım
Kul Himmet'im kendin arif mi sandın¹¹⁷
De bana nerededir dünyanın ucu

54. Ol sebepten ulu makam buldular¹¹⁸

Veliler mihnete sabur kıldılar
Ol sebepten ulu makam buldular
İbrahim Halil'i nara saldılar
Ana gülşen oldu ateş cilvesi

Gör ki Yusuf neden düştü zindana
Cennet haram oldu Sadü Handana
Mülcem hançer soktu Şah-ı Merdana
Gör ki ne lezizdir minnet helvası

Hakikatin muhabbeti bir muhit
Velilerden halas¹¹⁹ olmadı vahit

Hüseyin'i Kerbela'da ettiler şehit

Ona öyle takdir etmiş Hüdası.

117 Deyişte bir karışıklık var. Birinci seçenek, deyişin Kul Himmet'e nazire olarak Kul Hüseyin tarafından yazılmış olmasıdır. Bu seçeneğe göre Kul Hüseyin Kul Himmet'in bir deyişindeki bilgi yanlışları düzeltmiştir. İkinci seçenek ise Kul Himmete ait olan bu deyiş sözlü gelenekte içinde Kul Hüseyin'e mal edilerek değiştirilmiştir. Bu ikinci seçenek zayıf bir ihtimaldir.

118 Nefes, 11 hecelik, KK7. Bu deyişin birinci ve son dördlüğü eksiktir. Alanda yapılan araştırmada bilene rastlanmamış fakat bu üç kıta Kul Hüseyin'e ait olarak aktarılmaktadır.

119 Halas: halis, has anlamında kullanılmıştır.

55. On iki bin mesel söyle bakalım¹²⁰

Otuz bin şeriat otuz bin farzı

On iki bin mesel söyle bakalım

Cebraail imam iken feyz eyledim

Bilal'ı Habeş'ken söyle bakalım

Abdestin farzını dört oldu diyek

Elinen yüz oldu başınan ayak

Teyemmüm iki darp bir niyet sayak

Topraktan abdestin ver de bakalım

Sabah namazını kıldım dört oldu

Selamında melek gören mert oldu

Ten gelmeden ruh da kubbeye doldu

Daha neler gıda sana bakalım

Öyle namazını kıldım on oldu

İkindiyi sekiz kıldım son oldu

Sekizinci uçmak bir nişan oldu

Mahrum etme dede Huda bakalım

Akşam namazını kıldım beş oldu

Din Muhammed dini iman eş oldu

Yatsıyı on üç kıldım namaz oldu

Size Haktan nida gelir bakalım

Bir günün farzını on yedi bildir

Yirmi sünnetine üç fikir kıldım

Altı yüz teravim eyoldum geldim

Daha neye geldik dede bakalım

Savum dedim oruç tuttum cihanda

Salat dedim namaz kıldım bu handa

Bir hayrın bin olur ulu divanda

Malının zekâtın ver de bakalım

Şahadetim la ilahe illallah

İbadet Muhamedün resülallah

Adem'in kıblesi ol habübullah

Bin bir dört bin ada burda bakalım

Namazın farzı da on iki başta

Altısı içte de altısı dışta

Dışı dünya dışı ahret ne hoş da

Kulda uyku cana gıda bakalım

120 Nefes, 11 hecelik, KK6, KK7, KK11. Kul Hüseyin'in şeriat ilimlerine de hâkim oluşunu kanıtlamak için sözlü gelenekte aktarılan bir deyiştir. Deyiş içindeki bilgi eksikliklerinin sözlü gelenek içinde taşınmadan dolayı olduğu düşünülebilir. Bunun yanında deyişin koşma tarzına uygun olmayan dörtlükleri olması ve içeriğin şeriat bilgisini öğretmek amaçlı düzenlenmesi Kul Hüseyin'in deyişi olmama ihtimalini gündeme getirmektedir. Bunun yanında sözlü gelenek içinde yaygın olarak bilinmeyen bilgiler olduğu için aktarımında eksiklikler olabileceği düşünülebilir. Fakat deyiş Kul Hüseyin'in deyişi olarak aktarılmaktadır. Deyiş hakkında anlatılan bir hikaye vardır: Gümüş kadısı Keçiköy'e gelip köyü teftiş etmek ister. Köye gelmeden yolda köyün çobanı Kul Hüseyin ile karşılaşır. Kul Hüseyin kendisine sorulan sorulara o anda şiirle cevap verir. Bunun üzerine: "bu köyün çobanı bu kadar arifse yaşayanları nasıldır diye" denetlemekten vazgeçer, köye gelmez (KK10).

Bu deyiş hakkında anlatılan diğer bir anlatı ise şöyledir: Kul Hüseyin'in büyüğünü Kızılbaş, dini diyaneti bilmez diye içeri alırlar. Bunu duyan genç Hüseyin kadının yanına çıkar ve: "sorgulamadan aldığın büyüğüme soracağın soruları bana sor" der. Kadı soru sorar, Kul Hüseyin şiirle cevap verir, bunun üzerine bu bilgelik ve ariflik karşısında hayrete düşen kadı Kul Hüseyin'in büyüğünü serbest bırakır (KK7).

İçimdeki budur ibdida tekbir
Kıyam kıraatle tasdik ola ser
Ruhu sücut ile gedayı akın
Teşahhüd miktar irada bakalım

Oturunca oku ettahiyatı
Onda okunur bayi bismillah
Sırat iman altı amentü billâh
Umut duttucağım suda bakalım

Gusülün farzını üçtür dediler
Bilmeyen emeği boştur dediler
Namaza indi şah hoştur dediler
Sayir bedenini yuda bakalım¹²¹

İsa Musa Halil İbrahim canım
Otuz iki esma yazdı olmağım
Ahkâmı şeriya sekiz İbrahim
Hele kırk süvari ver de bakalım

Yüz dört kitap indi maruf ilgene
Zebur Davud'adır İncil İsa'ya
Kur'an Muhammed'e Tevrat Musa'ya
Zindemizin yoksa mime bir bakalım

Yüz kitab otuzun okudu Adem
On İbrahim'de on Halil'de müdam
Ellisini Şit'e buyurdu Hüdam
Buna cevap versen kadı bakalım

Altı bin altı yüz farzı kelamı
Yedi bin iki yüz sünnet alemleri
Dört bin sekiz yüz seksen sekiz yılın selamı¹²²
Bin seksen fitili söyle bakalım

Mezhep dördtür kitap dördtür kible beş
Din Muhammed dini iman oldu eş
Bilmeyenin yolu olur boran kış
Yedi turdan haber ver de bakalım

Cuma namazının yücedir tahtı
Bayram namazına ederler cahtı
Cuma'da bin iki yüz yetmiş altı
Doksan bin ayeti say da bakalım

Zevveş düzevveş dü iyeye dedim¹²³
Halimi kendime nikâh eyledim
İkrarım imanım Hakk'a bağladım
Elesdüden haber ver de bakalım

Cehennem tabirleri narca nar ise
Cennet tabirleri nurca nur ise
Bundan özge soracağın var ise
Ben **Kul Hüseyin**'im sor da bakalım

122 Rakam olduğu için hece ölçüsüne uymayan bir mısra.

123 Orijinalinin Arapça olduğunu düşündüğümüz bu söyleyiş yöresel ifade içinde anlaşılabilir bir hale gelmiştir. Fakat bu haliyle sözlü gelenek içinde taşınmıştır. Mısranın manası konusunda iki ihtimal vardır. Birincisi sözlü gelenek içinde anlaşılabilir hale gelmiş anlamsız bir mısradır. İkincisi ise bir Alevi sırrıdır, kelimelerle sırlanmıştır ancak manasını sezen arif için açıktır.

121 Bunun dışındaki bedenini yıka da bakalım manası var. Yöresel bir söyleyiş.

**56. Orda Hak Muhammed Ali'm
var benim¹²⁴**

Korkma gönül korkma nizam başında
Orda Hak Muhammed Ali'm var benim
Hasan Hüseyin'in yasin çekerim
Zindan bekçisi Zeynel'im var benim

Ol İmam Bakır'a kul olduk kaldık
Caferi Sadık'ın ilminden aldık
Küfür deryasında imanı bulduk
Küfrü iman eder Veli'm var benim

Kazım Rıza Taki Naki Askeri
Mehdi'nin yoluna koyduk bu seri
On İki İmam **Kul Hüseyin** ezberi
Onları var eden dilim var benim

**57. Özün turap etmiş vermiş
destana¹²⁵**

Yeryüzünde bakmaz mısın bostana
Özün turap etmiş vermiş destana
Burda gerçek olan orda işte ne
Gel gönül ellerden engin olalım

Kavak uzamaynan göğe değmemiş
Gönül benlik ile menzil almamış
Hak topraktan başka nazar kılmamış
Gel gönül ellerden engin olalım

Kul Hüseyin'im hak toprağa nazarım
Aşk kitabın ele aldım yazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Gel gönül ellerden engin olalım

58. Pirin elinden elinden¹²⁶

Eğildim bir dolu içtim
Pirin elinden elinden
Yandı ciğer kebab oldu
Narın elinden elinden

Yârin bahçasında güller
Şah deyi öter bülbüller
Ne bilsin halimden eller
Elin elinden elinden

Dostun bahçasına girdim
Hem okudum hemi yazdım
Ben yârimden ayrı gezdim
Düşman elinden elinden

İşte geldi bahar yazlar
Ötüyor turnalar kazlar
Süzülüyor ala gözler
Ölüm elinden elinden

Çayır çimen don bürüdü
Lale sümbüller yürüdü
Dağların karı eridi
Yelin elinden elinden

Duttum pirimin elinden
Korkmam sıratın yolundan
Kul Hüseyin'im korkaman
Adü dilinden dilinden

124 Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK7, KK8.

125 Güzelleme-Nasihatname, 11 hecelik, KK9.

126 Güzelleme, 8 hecelik, KK11.

59. Salınsa karşımda dursa ikisi¹²⁷

Bugün sade güzelleri seyrettim

Salınsa karşımda dursa ikisi

Biri sağda biri solda otursa

Muhabbet meylini salsa ikisi

Gülistan zehr¹²⁸ olmuş baharın çağı

Eridi kalmadı yüreğim yağı

Dostum bahçesine kurmuş otağı

Muhabbet tuzağın tutsa ikisi

Yeşil giyer ol görünür donları

Hak nasip eylese görsem onları

Şefaatt umarız mahşer günleri

Sinede sümbülü derse ikisi

Hep avaz işittim mailim sese

Vadem yetip ömrüm olursa kısa

Birisi su koysa birisi yusa

Dikse kefenimi sarsa ikisi

Hakkında ayet var okunur hece

Derviş olanları kasarlar güce

İsa gökten inse Mehdi gelince

Âleme bir nizam verse ikisi

Kul Hüseyin'im bu divanda göçersin

Utanacak işi nice tutarsın

Günde yüz bin canı azat edersin

Uçmak kapısında dursa ikisi

**60. Sen kıble ararsın kıble
sendedir¹²⁹**

Sana derim sana divane âşık

Sen kıble ararsın kıble sendedir.

Mevla cemalini yaratmış nurdan

Din iman ararsın bil ki sendedir

Hak vücudu dört nesneden halk etti

Ervahından ervahına nur kattı

Melekler Adem'e hem secde etti

Sen secde ararsın mihrap sendedir

Beri gel deyince niçin gelmezsin

Okuduğun ilmin aslın bilmezsin

Muhabbet gömleği bir hoş giymezsın

İmam Cafer ilmi erkân sendedir

Diline ders verdi beline kemer

Muhammed Ali'dir ol şemsi kamer

Şah Hasan Hüseyin Şah İmam Zeynel

Bakır'a kan olan irfan sendedir.

Aç gözünü de bak Musa'yı Kazım

İmam İrıza'dan döndürme özün

Mürşit eşğine sür de gel yüzün

Taki Naki hem Askeri sendedir

127 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

128 Zehir. Yöresel bir söyleyiş.

129 Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK1, KK7, KK11.

Muhipleri haber aldı Mehdi'den
İblistir batıl ilmine hükmeden
Ne gezerim Şam'ı Şerif Mekke'den
Sen Kâbe ararsın Kâbe sendedir

Kul Hüseyin gezmez oldu ırağı
Süreğimiz Şeyh Safi'nin süreği
Muhammed Ali'dir ilmin direği
Vücuduna hoş bak mihman sendedir

61. Servi çınarım Ali'dir¹³⁰

Muhammed'in bahçesinde
Servi çınarım Ali'dir
Ta ezelden vücudumda
Canda damarım Ali'dir

İndimde şimal ilinden
İmam Hasan'ın dilinden
Şah Hüseyin'in yolundan
Belde kemerim Ali'dir

Zeynel'i zindana tıkan
Şah Bakır'a kırış tıkan
Gül olup da irfan katan
İmam Cafer'im Ali'dir

Ah Yezit kalmaya size
Kâzıma ettiğin ceza
Horasan'da Musa Rıza
Sırda nihanım Ali'dir

Taki'dir gözümüz açan
Naki'dir müşküller seçen
Askeri'dir meyin içen
Saki pınarım Ali'dir

Bu işler böyle olacak
Alem ne ile dolacak
Mehdi Dedem var gelecek
Kamu mekânım Ali'dir

Kul Hüseyin'im Hakk'a yalvar
Sevdiğim Ali'ye ser ver
Nur olmuş alemde parlar
Şemsi kemerim Ali'dir

62. Sonradan sunulmaz vahdet gölünden¹³¹

Gerçeklerin yolu çıkmaz dilinden
Sonradan sunulmaz vahdet gölünden
Kuşandığın kemer ol pir elinden
Zina olursa halin nice olur

Kimi hoşnut olmuş kendi huyuna
Ahirette çeker imiş soyuna
Koymadığın yerde âşık payına
Rızasız sunar elin nice olur

Kimi ölür kimi dünyaya gelir
Kimi talip olur isteğin bulur
Felek cellât olup üstüne gelir
Cefaya var mı kavlin nice olur

Bülbül başlar figan edip ötmeye
Sarraf olup lal ü gevher satmaya
Kul Hüseyin'im kabul dosta gitmeye
Kılavuz var mı yolun nice olur

130 Nefes, 8 hecelik, KK7.

131 Nefes-Nasihatname, 11 hecelik, KK7.

**63. Söylemez gerçeği yalan düzen
var¹³²**

Zamane insanda fitne türedi
Söylemez gerçeği yalan düzen var
Edep kalktı hayâ nerede kaldı
Evladından uşağından bezen var

Cümle mahlûk durmaz hırsa tapmışlar
Yabancı tarlaya tohum serpmişler
Cehennemi kimin için yapmışlar
Tarikin bilmeyip yoldan azan var

Bir gün olur ırasgelün¹³³ ecele
Komşu iyi demezse halin nice
Oku bir kez defterini hecele
İnkâr etme defterini yazan var

Hakk'a da kul olabilen fakirler
Komşu kam bazına lanet okurlar
Sürerler tamuya orda yakarlar
Eğer insan isen amel kazan var

Hüseyin'im der ki kâmil olasın
Terk edip kötüyü kemal bulasın
Kabir azabından emin olasın
Sorgu var hesap var haşin mizan var

**64. Sultanlar sultanı göçtü duydun
mu?¹³⁴**

Şeyh Safi oğluysan yükünü tayla
Sultanlar sultanı göçtü duydun mu?
Yetir bu manayı binde bir söyle
Suçluyu suçsuzu seçti duydun mu?

Haberde alamaz kalaba çokluk
İmam kıtlığı koptu fena yokluk
Sekseni bin kere doksan bin atlık
Ecel şerbetini içti duydun mu?

Evliyanın buyruğundan çıktılar
Canları da cehennemde yaktilar
Şu mahlûkun işlerine baktılar
Allah şu mahlûktan geçti duydun mu?

Evliyalar şu mahlûku terk etti
Muhammed'e ümmetini yoklattı
Çaldı rahmet kapısını kitletti
Zulmet kapısını açtı duydun mu?

Kul Hüseyin'im der ki yaramadınız
Kördü gözleriniz göremediniz
Yetmiş yıl dolandı eremediniz
Zühre yıldızıydı aştı duydun mu?

132 Nefes, 11 hecelik, KK7.

133 Rastlaşmak, rast gelmek. Yöresel bir söyleyiş.

134 Nefes, 11 hecelik, KK4, KK6, KK7.

**65. Şaha arzu halin bildiren
gelsin¹³⁵**

Eğer nurlu yüze bakayım dersin
Şaha arzu halin bildiren gelsin
Muhabbet meyine sakiyim dersin
Cemde cana şarap dolduran gelsin

Bir üstattan içtim canı şarabı
Gökten yağar mevtçe gelir türabı
Hup bilindi bülbül ile türabı
Şol ahde peymanı güldüren gelsin

Ahdi peymanı sırrın kudretinden
Bir haber işittim babı batından
Şeriatı ile tarikatından
Nefsinde şeytanı öldüren gelsin

Nefsini öldüren yüzü saf olur
Arifler kırk katta sözü saf olur
Ümmeti ola gör şah cihan olur
Masivay kalbinden kaldıran gelsin¹³⁶

Kul Hüseyin eydür olmaz bahane
Veliler didarı görene söyle
Allah kapısında durana söyle
Vücudu nur ile dolduran gelsin

**66. Şimdi bir derdimiz beş oldu
gitti¹³⁷**

Benim yaralarım tevhit tevhittir
Şimdi bir derdimiz beş oldu gitti
Benim işim rehberlidir pirlidir
Hemen dertten derde düş oldu gitti

Umduğumuz dertte dermanım aldı
Arayıp dertlolan¹³⁸ dermanın buldu
Derdim bak bir iken dört beş on oldu
Bin yıllık deliye iş oldu gitti

Hain kalleş safi emrin tutmadı
Hazreti Pir buyruğunu gütmedi
Taliplikten düştü kabul etmedi
Bal mumuyum diyen taş oldu gitti

Kul Hüseyin eydür pirim bir koca
Derdimi söylesem üç gün üç gece
Yolumuz uğradı boranlı güççe
Gözlediğim yazlar kış oldu gitti

135 Nefes, 11 hecelik, KK7.

136 Masivayı kalbinden kaldıran gelsin demek;
Tanrı'dan başka her şeyden uzaklaşan gelsin anla-
mındadır.

137 Güzelleme, 11 hecelik, KK7.

138 Dertli olan. Yöresel bir söyleyiş.

67. Taze açılmış bir fidana benzer¹³⁹

Ademoğlu dünyaya da gelince

Taze açılmış bir fidana benzer

Bir yaşına da kademi basınca

Bülbül gibi şakır gülşene benzer

İki yaşında da kalkar oturur

Üç yaşında açık mana götürür

Dört yaşında hamaylın götürür

Beş yaşında bağı bostana benzer

Altısında da fehim eder düşünür

Yedisinde hep düşürür dişini

Sekizinde de fehim eder işini

Dokuzunda mih'ı tabana benzer

On yaşında taze güldür kokulur

On birinde de gül gibi açılır

Oniksinde¹⁴⁰ boy gösterir seçilir

On üçünde selvi revana benzer

On dördünde mah buluşu çağdır

On beşinde gören aklın dağıtır

On altıda sanki cennet bağıdır

On yedide kaşlar kemana benzer

On sekizde fehim eder arınır

On dokuzda gözetir şikârını

Yirmisinde kimse bilmez sırrını

Talimini almış şahana benzer

Yirmi beşinde bir hoşça görünür

Otuzunda akan sular durulur

Otuz beşte meclislerde anılır

Yârine karışmış irfana benzer

Kırk yaşında güzel gibi bağlarda

Kırk beşinde günahların ağlarda

Ellisinde Süphan'a bel bağlarda

Yüklemiş yükünü kervana benzer

Elli beşte ettikleri düş olur

Altmışında pirlük gelir kış olur

Altmış beşinde gözleri yaş olur

Dağ başına çıkmış güneşe benzer

Yetmişinde ağrı iner dizine

Yetmiş beşte duman çöker gözüne

Sekseninde kimse bakmaz yüzüne

Baykuşlar oturmuş virana benzer

Seksen beşinde beli bükülünce

Doksanında defterin dürülünce

Doksan beşinde ömrü serilince

Bir ömrü savrulmuş harmana benzer

Kul Hüseyin'im yüz yaşına varınca

Yeni doğmuş sabi halin olunca

Geldiğin hallere geri dönünce

Hemen Hakk'a yakın durağa benzer

139 Yaş destanı, 11 hecelik KK7.

140 Hece ölçüsüne uymak için "i" düşürülmüştür; oniksinde-on ikisinde

68. Uygun meydana çevrilir¹⁴¹

Arap atla koç yiğitler
Uygun meydana çevrilir
Silahşor marifetliler
Desti üryana çevrilir

Benim yârim kederlendi
Lebi şirin şekerlendi
Kaş kirpiği siperlendi
Dilimden dane çevrilir

Benim güzelim gelince
Boyu uzun beli ince
Al yanakta gülü gonca
Gülü her yana çevrilir

Uyma vahşinin sözüne
Riya getirme özüne
Halka halka mah yüzüne
Zülûf gerdana çevrilir

Hüseyin'im duyarlarsa
Eğnim şalım soyarlarsa
Bir yâr için kıyarlarsa
Canım kurbana çevrilir

**69. Varaydım pirim Şah
Hüseyin'e¹⁴²**

Kerbela çölünü gönül arzular
Varaydım pirim Şah Hüseyin'e
Her andıkça yaralarım sızılar
Şemsi ile kamer Şah Hüseyin'im

Nasibim atılsa Bağdat şarına
Mansur gibi gail idim darına
Hakkı zarım imamları varına
Kanı revan akar Şah Hüseyin'im

Muhammed Ali'nin evladı yâri
Şehitler içinde sevgili huri
Şehitler serdarı imamlar barı
Kanı revan akar Şah Hüseyin'im

Senin abdalların semaha döner
Her zaman okunur kandiller yanar
Her sabah her sabah secdeye iner
Secde gâhım idi Şah Hüseyin'im

Sefil **Kul Hüseyin'im** yaram sızılar
Orda kavim kardeş bizi arzular
Yalın ayak başı açık kuzular
Dökülmüş meydana Şah Hüseyin'im

141 Güzelleme, 8 hecelik, KK7, KK8.

142 Nefes-Mersiye, 11 hecelik, KK6.

70. Varıp etrafında sor sual eyle¹⁴³

Devredip gezerken darı fenayı
Varıp etrafında sor sual eyle
Medine şehrinde Fatma Ana'yı
Mekânı ordadır gördün mü turnam?

Biz de belli dedik nice uluya
İman aldık ikrar verdik Veli'ye
Necef deryasında İmam Ali'ye
Bu deryaya yüzler sürdün mü turnam?

Medarın şehrinde Selman'a varıp
Bağdat' ta Kazım'ın kabrini görüp
Baş eğip hem eşiğine yüz sürüp
İkrara bend olup durdun mu turnam?

Hür şehit ki Kербela'da çürümez
Haktan izin yoktur kalkıp yürümez
İmam Hüseyin'im kanı kurumaz
Şehitler serdarın gördün mü turnam?

Hazreti Eyüp'ün nikabın kaldır
Ten de iki kurt var neye maildir
Biri ipek dokur biri baldandır
Onların sırrına erdin mi turnam?

Behlül evcecik yâr idi zindanda
Makamını gördü uçmak evinde
Tırısıp da? Erenlerin ceminde¹⁴⁴
Kırkların darına durdun mu turnam?

Veysel Karani gezerdi Yemen'de
Serin verdi Onki İmam¹⁴⁵ yolunda
İmamın an Mehdi hangi vakit zamanda
Nasıl zuhur eder sordun mu turnam?

Kul Hüseyin'im der ki Hakk'a varalım
Varıp dergâhına yüzler sürelim
Can baş feda edip şahı görelim
Sen de o sultanı gördün mü turnam

144 Tırısı: uzaklaşmak, çekinmek, korkmak. Aynı ilk iki mısradaki anlam gibi, Behlül'ün zindandan cenneti görmesi gibi, sakınıp, kötüden uzaklaşıp, erenler ceminde bulunarak, Kırklar'ın makamını gördün mü turnam demek istenmiştir.

145 Onki İmam: On İki İmam anlamındadır, hece ölçüsünden dolayı "i" düşürülmüştür.

143 Nefes, 11 hecelik, KK7.

71. Yerin göğün binasını kurunca¹⁴⁶

Ben Ali'yi gördüm arşta dururken

Yerin göğün binasını kurunca

Ali'nin sırrına kim erdi yetti

Cebrail'e karşı sual sorunca

Nice bin yıl sonra dünyaya geldi

Gürühü naciler ona bend oldu

Yerin göğün arası nurla doldu

Muhammed Mustafa zuhur olunca

Muhabbet deryası sel gibi akar

Gaziler Fatma'nın yüzüne bakar

Muhammed'in teri gül gibi kokar

İnip ferishtahlar yüzler sürünce

Üçler ile beşler kırklar yediler

Hak lokması geldi onlar yediler

Bunu dinlemeyen lanet dediler

Ali'yle Muhammed irfan kurunca

Okumuşum ağdan bilmem karadan

Yolu kurdu yeri göğü yaradan

Kaldırdılar şek şüpheyi aradan

Cebrail de gökten yere inince

Hak Taala bunu böyle buyurdu

İblis olan bu dergâhtan sürüldü

Yaralar sarılıp ikrar verildi

Cebrail'e Hak rehbersin deyince

Ortaya attılar İmam Caferi

El elden tuttuben çekti kateri

Çok şükretti iki cihan selveri

Hutbeler okunup ikrar verince

Muhammed Mihraç'ta Burağ'a bindi

O nasıl Burak'tır anı kim bildi

Ay ile gün orda secdeye indi

Ali'yle Muhammed dara durunca

Cennetin kapısın ol Rıdvan açtı

Hikmetin görenler serinden geçti

Ali'yle Muhammed erkâna düştü

Yerle gök titredi tarı çalınca

Cebrail erkânı eline aldı

Desturi şah deyip beline çaldı

Selman ol demde diz üstüne geldi

Doldurup kadehi ele alınca

Doldurup kadehi eline aldı

Fatmana bismillah deyüben kandı

Ümmü Gülsüm Zehra kibleye geldi

Muhabbete mest oldular gelince

¹⁴⁶ Tevhid ve Miraçlama, 11 hecelik, KK2, KK6.

Muhabbet ettiler Hakk'a yettiler
Hakk'ın buyruğunu onlar tuttular
Hep bir olup o dergâha gittiler
Lahmike lam oldu didar görünce

Onlarda cenneti bir hoş gezdiler
Bir engür buluben orda ezdiler
Hak için bir de zamah¹⁴⁷ düzdüler
Şemliyi kırk bir parçaya bölünce

Muhammed der ben özüme ağlamam
Hayırsız ümmetin halini sormam
Hak buyurdu ben kendimden ayırmam
Kin kibirsiz cemevine gelince

Hep gaziler bir araya geldiler
Fatmanın dar çektiğini gördüler
Mümin olana sahipli dediler
Musahip eşiğin Kâbe bilince

Muhammed Selman'a gel dedi geldi
Cebrail nameyi sultana sundu
Şükredin talipler yol size kaldı
Huri ile kılmanlar da gelince

Ali talibini yabana atmaz
Mümin olan havariç sohbetin etmez
Her kim bu ayeti sıdk ile tutmaz
Cehennem azabı çeker ölünce

Muhabbet deryasın belden aşırın
İblistir yol oğlun yoldan şaşırın
Musahibi birbirine düşüren
Cehennem iti olurlar ölünce

Münkirler elini batırdı kana
Ali'yi sevenler cemine gele
Bu deme söylenir yirmi tam hane
Ali'yle Muhammed irfan kurunca

Kul Hüseyin'im her dem bunları söyler
Bir derin deryanın ummanın boylar
Her kim bu demeyi sıdk ile söyler
Cehennem azabı çekmez ölünce

147 Semah'ın yöresel söylenişi.

72. Yine gelmiş yine gitmişim ben de¹⁴⁸

Eğer âdem benim aslım sorarsan
Yine gelmiş yine gitmişim ben de
Eğlenin de doğru haber vereyim
Eğer arıfsen dinle şimdi sen de

Adem'i safiye bir ikrar verdim
Muhammed Ali'nin birliğin bildim
Onki İmam'dan ilm edep öğrendim
Okuduğum hatta amir her anda

Dört nesneden karıp ol dem yoğruldu
Sekiz secdedeyken zuhura geldim
Circis ile bile öldüm dirildim
Mefta ile yatar idim al kanda

Muhabbetim Hasan ile Hüseyin
Hak göz ile bakar idim mihmana
İmam Zeynel ile girdim zindana
Yetmiş yıldır yatar idim bir handa

Ebül Vefa ile bir kazan kurdum
Muhammed Bakırla zuhura geldim
Eba Müslim ile bir teber çaldım
Bir zaman da cenk ederdim meydanda

Mürşidimin sözün haktır hakladım
İmam Cafer buyruğunu sakladım
Üç yüz yıldır geyiklerle otladım
Bir zamanda gezer idim seyranda

Musa Kazım ile kurşunlar yuttum
Kamil etek tuttum kemale yettim
Kırk gün Yunus ile riyazet ettim
Balık ile gezer idim ummanda

Taki'ye Naki'ye elim yetirdim
Öküz ile bile dünya götürdüm
Bine yettim beş yüzlere katıldım
Vücudumu seyreyledim meydanda

Hasan Askeri'ye ervahım kattım
Meyyitim yıkadım tabutum çaktım
Nuh ile gemiyi deryaya kattım
Yelken açtım eser idim tufanda

Mehdi ile yaşar idim bir anda
Ferhat ile öldüm Şirin yolunda
Bir kurt idim ol Eyüp'ün teninde
Çiçek idim bal ederdim kovanda

Kul Hüseyin hep bunlarda var idim
Hakk'ın haznesinde gizli sır idim
Anadan doğmadan kâmil pir idim
Şimdi bana cahil derler insanda

148 Nefes- Duvaz-ı İmam, 11 hecelik, KK7.

73. Yolum bir hercai yâre düş geldi¹⁴⁹

Eksiklik yakamda sitem özümde
Yolum bir hercai yâre düş geldi
Mah kafam şuleli Kur'an azimli
Aşığın yoluna türlü iş geldi

İşte böyle halden hale eyledi
Sitemkâr sözünü alan eyledi
Gerçek akıllıyı deli eyledi
Yüze gülen gül yerine taş geldi

Gülün rengini giyinince amber
Hakikat babına erdi peygamber
Yâr yârin sırrına aşna aşikâr
İşte erin ere huyu hoş geldi

Erenden seçmeyen yârsız kalmasın
Yüze gülünce yâr elim almasın
Bir çiçek takında yaz güz solmasın
Yolda mizan terazide baş geldi

Kul Hüseyin'im baştan söyler bahtını
Kendi yerde gökte derler tahtını
Gözleyelim sahip sultan vaktini
Sene bin iki yüz yirmi de geldi¹⁵⁰

SONUÇ

Erenler halk belleğini ruhsallık yönünden yeniden şekillendiren kişilerdir. Gündelik hayat içinde yaşanan karmaşalara; insanın “aslına” duyulan inanç ve kararlılıkla, Hakk’a teslimiyet sonucu duyulan güvenle cevap verirler. Bu verdikleri cevaplar; deyiş adıyla, kelam şeklinde, gerçeğe delil olarak halk belleğinde taşınır ve halkın varoluş gerçeğini anlamasında yardımcı olur. Çalışmamızda halka “gerçek” olarak yol göstermiş bir ereni anlatmaya çalıştık. Menkıbevi bir nitelik kazanmış olan hayatı üzerinden gerçek yaşantısı hakkında bilgi edinmede zorlandık. Fakat deyişleri üzerinden nasıl bir hayat kurgusuna sahip olduğu ve temsil ettiği inanç evreni hakkında önemli bilgilere eriştik. Çalışmamız Kul Hüseyin’in deyişlerini toplu olarak yayınlaması ile önemli bir boşluğu doldurmuştur. Sözlü gelenek içinde yer alan ve halkın bilgi bankaları gibi düşünebileceğimiz bu deyişler, Anadolu bilgeliğinin yaşanmış kanıtlarıdır. Kul Hüseyin ile başlayan bu değerlendirme sürecinin Kul Fakır, Bıçare, Halil Ağa, İbrahim Ağa, Yanyatan Ali Derviş, Zefil Memmet gibi Hak dostlarının deyiş ve menkıbelerinin derlenmesi, düzenlenmesi ve yayınlaması ile devam etmesi gerekmektedir. Her biri Kul Hüseyin gibi değerli olan bu şahsiyetlerin üzerine yapılacak olan çalışmalar Anadolu’nun asıl mayası olan Horasan geleneğinin yeniden okunup anlaşılmasını sağlayacaktır. Onlar yaşayarak anlattı gerçeği. Bizlere düşen bu yaşananları doğru bir biçimde, asla sadık olarak aktarabilmek

149 Güzelleme, 11 hecelik, KK9.

150 Hicri 1220 miladi 1806’ya karşılık gelir. Bu tarih derlemede elde ettiğimiz bilgilerle örtüşmemektedir. Derlemede Kul Hüseyin’in doğum tarihi 1795-1800 arası olarak tespit edilmiştir. Buna göre 1806’da Kul Hüseyin 6-11 yaşları arasındadır. Bu mısradaki ifadeye göre ya tarihlendirme hatalıdır veya Kul Hüseyin’in ömrü tespit edilenden daha uzundur.

ve kayıt altına alabilmektir. “Doğuda bir bilge ölse bir kütüphane yanmış gibi olur” sözünden hareketle bu çalışma da Kul Hüseyin gibi bir bilgenin üzerine yapılmış bir araştırmadır. Sözlü gelenek vasıtasıyla günümüze ulaşan bilge şahsiyetlerin hayatları ve eserleri üzerine yapılacak çalışmalar, o bilge şahsiyetlerin ardında bıraktığı düşün unsurlarının toplanarak bir bütüne dönüştürülmesinden ibarettir. Bu bütünlük bilge şahsiyetin günümüzde yeniden okunması ve bir bakıma gerçeğe uygun olarak yeniden kurgulanmasıdır. Söz konusu süreçte araştırılan şahsiyet ilgilenenler için yeniden anlaşılır hale getirilmektedir. Bu anlamıyla sözlü gelenek içinde var olmuş bilge kişilikleri anlaşılır hale getirmek son derece önemlidir. Çünkü halk kültürünün hem üretici hem de taşıyıcı unsuru olan bu şahsiyetlerin tahrifi veya göz ardı edilmesi sözlü kültürün de tahribatı anlamına gelmektedir.

Çalışmamız Kul Hüseyin’den geriye kalan sözlü bilgileri kayıt altına alıp, uygun bir doğrulukla herkes için anlaşılabilir bir hale getirdiyse kendisini başarılı kabul edecektir. Kusurların tamamı bize aittir. Çalışma vasıtasıyla sizde uyanan her iyi şey; geleneğe hizmet etmiş “gerçek”lerin nefeslerinden dolaydır. Geleneğe ve gerçekliğe olumlu katkı yapmak niyetiyle, eksiklerimizin tamamlanmasına yönelik her türlü katkıya açık olduğumuzu bildirerek sizleri gerçeğe emanet ediyoruz.

KAYNAK KİŞİLER VE ÇALIŞMAYA KATKILARI¹⁵¹

1- Ali İhsan AKTAŞ. Amasya-Gümüşhacıköy-Güvenözü köyü, 1935 doğumlu, ilkokul mezunu. Yörede Alevi-Bektaşî dervişlik geleneğini çağdaş değerlerle bütünleştirip yorumlayan ve yaşayan kültür kıymetidir. Kul Hüseyin ve İbrahim Derviş’in muhabbeti konusunda yardımcı olmuştur. (KK1)¹⁵²

2- Ali YÜKSEL.(Manicinin Ali-Derviş Ali). Amasya-Gümüşhacıköy-Keçiköy, 1930 doğumlu, vefatı 2007, ilkokul mezunu. Kul Hüseyin sevenlerinden olup hayatını onun gibi yaşamaya çalışan bir dervıştır. Kul Hüseyin hakkında aktarılan deyiş ve anlatıların hemen hemen hepsinde katkısı vardır. (KK2)

3- Ali ZEYTÜNLÜ. (Derviş Zefil Ali). Amasya-Gümüşhacıköy-Kırca köyü, 1943 doğumlu, ilkokul mezunu. Yöredeki derviş geleneğini sürdüren ve kendi deyişleri olan bir kıymettir. Derviş İbrahim ile Kul Hüseyin’in muhabbeti kısmında katkıları olmuştur. (KK3)

4- Cafer AYDOĞDU. (Âşık). Amasya-Gümüşhacıköy-Ağpınar köyü, 1935 doğumlu, ilkokul mezunu. Kul Hüseyin’in hayatı hakkındaki menkıbeler ve deyişlerin birçoğunun derlenmesinde katkısı olmuştur. De-

¹⁵¹ Kaynak kişi sıralaması alfabetik olarak yapılmıştır.

¹⁵² KK1: Kaynak Kişi 1: Ali İhsan Aktaş anlamına gelir. Metin içinde kısa olarak bu işaretlerle gösterilmiştir. Diğer kaynak kişiler de kendi sıraları ile gösterilmiştir; KK2, KK3, KK4 vb.

yişlerin yazılı hale getirilmesinde ve sözlü gelenek içinde taşınmasında büyük emekleri ve katkıları vardır. (KK4)

5- Cuma ZEYTÜNLÜ. (Derviş Dertli Garip). Amasya-Gümüşhacıköy-Kırca köyü, 1929 doğumlu, ilkokul mezunu. Yörede kendi deyişleri de olan bir dervıştır. Kul Hüseyin'i anlamada yorumlar yapmıştır. (KK5)

6- Erdoğan KOÇ. (Kul Hüseyin 5. göbek torunu). Amasya-Gümüşhacıköy-Keçiköy, 1952 doğumlu, ortaokul mezunu. Çalışmanın bütününde derleyici ve birleştirici bir görev üstlenmiştir. Kaynakların bir araya gelmesinde odak görevi yapmıştır. (KK6)

7- Halil SEZGİN. Amasya-Merzifon-Diphacı köyü, 1945 doğumlu, ilkokul mezunu. Bazı deyişlerin derlenmesinde katkıları olmuştur. (KK7)

8- Hasan ÖZABDAL. (Halazlı Âşık Hasan, Kemanici Âşık Hasan). Amasya-Gümüşhacıköy-Doluca köyü, 1935 doğumlu, ilkokul mezunu. Alevi zakirlik geleneğinin kemanla icra yapan nadir ustalarından biridir. Yörenin tanınmış bütün "gerçek"lerinden deyişler bilip, cemlerde icra etmektedir. Deyişlerin kayıt altına alınmasında büyük katkıları olmuştur. (KK8)

9- Hüseyin EROL. (Şair). Amasya-Gümüşhacıköy, 1945 doğumlu. Kul Hüseyin'in deyişlerinin derlenmesinde Erdoğan Koç'a yardımcı olmuştur.

10- Hüseyin ZEYTÜNLÜ. (Âşık Kara Hüseyin), Amasya-Gümüşhacıköy-Kırca köyü, 1936 doğumlu, ilkokul mezunu. Yörenin âşıklık geleneği içinde "usta malı alıp satan" ve birçok gerçeğe hizmeti olmuş kültür kıymetidir. Kul Hüseyin ve Kul Fakır arasındaki menkıbevi rivayetlerin aktarılmasında büyük katkıları olmuştur. (KK9)

11- Kani ÖZTÜRK. (Derviş Kani). Amasya-Merzifon-Sarıköylü, 1940 doğumlu. Kendi topladığı deyişleri Erdoğan Koç'a vererek derlemenin yapılmasına yardımcı olmuştur.

12- Satılmış AKTAŞ. (Kumbabalı Âşık Satılmış, Kul Hüseyin torunlarından). Çorum- Osmancık-Kumbaba köyü, 1949 doğumlu. Kul Hüseyin'in erkan içindeki kıymetini bilip yaşatmaya çalışan torunlarından.

KAYNAKÇA

AKBULUT, Ali Cem. (2010). Gaziler Ovacığı Âşıkları. İstanbul.

AKTAŞ, Ali İhsan; YÜCEL, Sabri. (1991). Anadolu'da Bir Duru Kaynak Âşık Kul Fakır. İstanbul.

ANKARALI, Ahmet; CİN, Sedat; TUNCAY, Galip. (1997). Düünden Bugüne Gümüşhacıköy.

ASLANOĞLU, İbrahim. (1997). Kul Himmet. İstanbul.

IŞIK, Caner. (2007). "Alevi Bektaşî Geleneğinde Derviş". II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşîlik Sempozyum Bildirileri. Ankara.

IŞIK, Caner. (2008). Derviş Ruhan Örneğinde Alevi Bektaşî Dervişlik Geleneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van.

NÜZHET, Sadettin. (1930). Bektaşî Şairleri. İstanbul.

NÜZHET, Sadettin. (1944). Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, II. Cilt. İstanbul.

ŞENER, Cemal. (2010). İdamla Yargılanan Bir Alevi Dedesinin Savunması. İstanbul.

KUL HÜSEYİN'İN DEYİŞLERİNİN (ŞİİRLERİNİN) SIRALAMASI¹⁵³

- 1- Ahrette haliniz bilmem nicolor
- 2- Al elim ya Muhammed divanda ağlatma bizi
- 3- Allah bir Muhammed Ali aşkına
- 4- Aman mürvet dergâhına
- 5- Anda hasıl oldu güruhu naci
- 6- Ara yerde hayli elma göndermiş
- 7- Ariler arifi pir safa geldin
- 8- Ayırdılar mor sümbülü bağlardan
- 9- Bağdat'tan geldin ağzında hurma
- 10- Bahri umman akar gider
- 11- Belde kemer el üstünde dest oldu
- 12- Ben feleğe küstüm barışmam gayrı
- 13- Ben umman dalıp gider
- 14- Bir eli kadehlim bir eli sazlım

- 15- Bir kimsenin aslı zatı pak ister
- 16- Bir sen iç efendim bir de bana ver
- 17- Birisi kalbimde durana benzer
- 18- Bizi seven canlar ağlamasınlar
- 19- Cennet mekânı Kul Hüseyin demden
- 20- Derman eyle bu dert bizi almadan
- 21- Doğru yoluna gitmez de neyler
- 22- Doksan bin evliya zuhur olacak
- 23- Efendim ayırma doğrudan yolu
- 24- Eğer gerçek ise büktü belimi
- 25- Elden nihan konuşmanın sırası
- 26- Elestü tahtında gördüm bir nokta
- 27- Elestü'den âşık oldum nura ben
- 28- Fetheden Urumu yaratan medet
- 29- Gaip erenlerin Horasan piri
- 30- Gel bizim ellere geze gel geze
- 31- Gel dinim imanım Hasan Hüseyin
- 32- Gelin safa ile gönderin bizi
- 33- Gelir mihman olur bir gün
- 34- Gün bir mil kalınca beyinler fırlar
- 35- Hak mihman olduğu yeri bildin mi?
- 36- Halimden bilir bir eşim kalmadı
- 37- Hak hatırım yaptı hemen
- 38- Hayali gönlüme gelip gidiyor
- 39- Her dem ağlayıp da gülmeli değil
- 40- Her demde okuruz Mehdi Haydarı
- 41- Himmeti erişti Abdal Musa'nın

¹⁵³ Deyişler ikinci mısraların alfabetik olarak sıralanmasıyla düzenlenmiştir.

42- Hizmetin etmeye kul incinir mi?	58- Pirin elinden elinden
43- İbni Hüseyin Gazi Seyit Battal	59- Salınsa karşımda dursa ikisi
44- İllallahi ve sabirin	60- Sen kible ararsın kible sendedir
45- İnşallah kurtarır gamdan dediler	61- Servi çınarım Ali'dir
46- İsterim muradım senden ya Ali	62- Sonradan sunulmaz vahdet gölünden
47- Kaçma anam geyik avcı deyilim	63- Söylemez gerçeği yalan düzen var
48- Kanamadım dostun hüsnü meyine	64- Sultanlar sultanı göçtü duydun mu?
49- Kaşların lam elif yüzlerin kamer	65- Şaha arzu halin bildiren gelsin
50- Muhammed Ali'dir ol şems'ü kamer	66- Şimdi bir derdimiz beş oldu gitti
51- Münezzeh şehrinde mihman bizimdir	67- Taze açılmış bir fidana benzer
52- Ne acayip yolu vardır yaylanın	68- Uygun meydana çevrilir
53- Neden hâsıl oldu güruhu naci	69- Varaydım pirim Şah Hüseyin'e
54- Ol sebepten ulu makam buldular	70- Varıp etrafında sor sual eyle
55- On iki bin mesel söyle bakalım	71- Yerin göğün binasını kurunca
56- Orda Hak Muhammed Ali'm var be-
nim	72- Yine gelmiş yine gitmişim ben de
57- Özün turap etmiş vermiş destana	73- Yolum bir hercai yâre düş geldi

